

ABONAMENTUL

Pe un an . . . 28.— Cor.

Pe jumătate an 14.— "

Pe 3 luni . . . 7.— "

Pe o lună . . . 2.40 "

Pentru România și strălănătate:

Pe un an . . . 40.— franci

Telefon

pentru oraș și interurban
Nr. 750.

REDACȚIA

și

ADMINISTRAȚIA

Strada Zrinyi N-rul 1/a

INSERTIUNILE

se primesc la admini-
strație.Mulțumite publice și Loc
deschis costă șirul 20 fil.Manuscrise nu se în-
napoiază.

ROMÂNUL

Procesul dela Sătmar.

— Dela trimisul nostru special. —

Sătmar, 26 Aprilie.

Procesul pentru libertatea credinței — pentru libertatea legii românești — se apropie către sfârșit. Doi apărători, două puncte de vedere, și-au spus cuvântul. Și, dacă președintele *Dr. Némethy*, a cărui tact și imparțialitate a relevat-o de altfel și d. *Dr. Ștefan Pop* în presa străină — nu ar fi un impacient și jumătate, astăzi s'ar fi putut termina debaterile. Dar el e un impacient și jumătate. Pare a fi nervos, deși își stăpânește nervozitatea pe deplin. Nu e chip însă ca să stea la debateri mai mult decât dela 9—12 înainte și dela 3—5 după amiază. Ieri, Sâmbătă, a suspendat ședința la orele 11, imediat după vorbirea procurorului, și după amiază începu — cu vorbirea de apărare a dlui *Dr. Iuliu Pordea* — la orele 2. Pe la 5 voia să termine, și numai la multe insistențe acordă cuvântul încă la doi apărători, cari făgăduiau să spună pe scurt, ce au de spus. Totuș pe la orele 6 fără un sfert, când încheiă d. *Dr. Boila*, nu mai voi să asculte și pe al treilea apărător.

Umblam să aflăm amănunte asupra acestei firi curioase, omul nervos, care se știe stăpâni cu atâta putere, ce este președintele *Dr. Némethy*. Mi-ar fi plăcut să aflăm mai cu seamă părerile lui politice. Fără ispravă. Nu știe să-mi spună nimenea, în care partid politic e înrolat: în cel guvernamental sau în cele opoziționale? E un burlesc cam de 35—40 ani, figură zdravănă, binefăcută, bonvivant, pururea cu flori pe masă în camera lui de lucru, zâmbitor, — un zâmbet agitat, ce-i face să tresară țicherii de pe nas — judecător cu frumoasă pregătire. Știe puțin românește, și are faima de șovinist. Iată amănuntele personale, ce mi s'au servit.

Nu e pozeur, nu e nici rigid. Dă fiecăruia ce i se cuvine. Intitulează la fel: domnul părinte *Murășanu* (bineînțeles numele *Românilor* stălcite toate pe ungurește: *Marosán*, *Donka* — *Dunca*, etc.), domnul pretore *Madarassy*. Jandarmilor le zice „fiam” — fătul meu — dar tot așa le zice și plugarilor români, cu toate că poate nițel mai rar. „Martirul” dela *Dobrișin* e pomenit simplu: vicarul *Jaczkovics*.

Mă opresc puțin la *Jaczkovics*.

Se credea — apărătorii credeau, și cu ei și noi — că amintirea vicarului sfășiat de bomba rusească va provoca momente penibile, și va pune pe apărători în fața unei dileme, greu de rezolvit. Rolul lui *Jaczkovics*, căpetenia acestui proces, nu se putea cruța. Dar cum să te atingi de acela, căruia orașul *Dobrișin* i-a înălțat pe mormânt monument de onoare, și căruia biserica sa i-a făcut ceremonii de îngropare ca unui „martir națio-

nal?” (In trecut fie zis: martiriul... lui nu s'a săvârșit la *Dobrișin*, ci la *Moftin*, și *Dob*, și *Sanislău*...)

Dilema s'a rezolvit de sine.

Implicații... și martorii, bravii noștri țărani din *Moftin* nu-i zic nici cum lui *Jaczkovics*. „*El*” — cam așa vine vorba despre vicarul renegat par'că s'ar feri să-i zică pe nume. (Românul se ferește să zică: dracu; zice „ucigăl-toaca” sau nu zice nimic...) sau, iciclea: „popa dela *Dorog*”, „popa rutean”, fără pic de emoție! Inșuș președintele și *Madarassy* îl pomenesc per „a vikarius”.

O singură dată, s'a auzit de pe buzele procurorului „a boldogult vikarius” iar d. *Dr. Pordea* a mai adăugat în cuvântarea de apărare: „a szegény, megboldogult vikarius” — sărmanul, fericitul întru Domnul, vicar!

Revin la preșident. Trebuie să însemn aici câteva momente de jovialitate ale lui.

Odată unul dintre acuzați, făcând jalbă pentru bătăile primite dela jandarmi, grăiește:

„Au mai fost schingiuiți și alții, dar aceștia s'au plâns la judele de instrucție, și de aceea nu i-a mai citat pe astăzi, nici ca martori, nici ca acuzați!”

— Va să zică tot ei o duc mai bine! — îl oprește din vorbă președintele, spre hazul tuturor din sală.

Altădată *Iacob Moldovan*, bravul dulgher, îmbrăcat în redingotă, sufletul „revoluției” din *Moftin*, se ridică de pe bancă, să rectifice pe nu știu care martor, și începe cu patosul obișnuit:

„D. pretor-pretoriu...”

— Pe scurt *Moldovene!* — îl întrerupe președintele, pe ungurește. — Lasă discursurile pe când te vei întoarce la *Moftin!*

Bineînțeles, că avertismentele acestea nu-l tulbură pe nenea *Iacob Moldovan* să declare, că cel mai mare agitator este bula *Christifideles!!!*...

De pe redingota lui *Moldovan* îmi vine în minte: uitasem să vă dau o mică descripție a acuzaților. Nu vă mirați. Trimisul d-voastră a fost rău ales. Reporterul trebuie să aibă și el senzația noutății, iar cine a făcut o anchetă minuțioasă, cu toată dragostea — are senzația cunoștințelor vechi, și are groaza frazelor înșirate odată.

Rectific o neglijență deci, prin aceste impresii.

Ei, redingota lui *Moldovan*...

Numai nenea *Moldovan* are redingotă. Ceilalți sunt cu toții îmbrăcați așa, ca prin *Ardeal Sașii*, ca plugarii din *Germania* peste tot. Par mai mult orășeni decât săteni. Cu toții știu carte, sunt oameni deștepți, îndrăzneți, nu se ploconesc înaintea ori și cui. Stau

drept înaintea judecătorului, răspund scurt, repede, fără șovăială. Se întâmplă de se scapă câte unul și o dă pe ungurește. S'aude un murmur ușor de pe băncile acuzaților, și cel ce greșise, tresare. Oare ce-l așteaptă acasă?

Graiul sătmărean e totdeauna împetrișat cu vorbe ungurești. Iată un specimen:

„D. fibirău, când o văzut că atâta nip (nép—popor) a fost de față la ghiliș (gyűlés—adunare) a dat poruncă să-i zăvărgăluiască (imprăstie)...”

Dr. Boila apărătorul îl ia pe unul la o parte:

„Da par'că azi amestecați și mai multe cuvinte străine decât altădată!”

Sătmarăneanul însă de colo:

„Apoi las' să mai înțeleagă și dnii judecători câte un cuvânt din ce spunem, că și noi înțelegem câte ceva... din ce spun ei!”

Mai e vorbă; înțeleg perfect ungurește, fiecare, dar vreau să arate *Maghiarilor*, că li-e mai dragă vorba românească. N'a trebuit să-i convingă nimenea, că în cursul procesului sunt datori să vorbească numai românește. Ei înșiși ne-au întimpinat cu vorba: nu vrem să vorbim altfel, numai românește la proces.

Interpretul părintele *Titus Damian*, care deși catichet la școala comercială maghiară, ia parte cu noi la masa mare românească, — nici nu mai așteaptă să înceapă vorba acuzații sau martorii. Li întreabă număidecât dânsul românește...: „ai înțeles acuza?” Cel întrebat răspunde tot românește: „înțeles!”

Abilității de-a traduce a tânărului părinte *Damian* este a se mulțami, că debaterile nu întârzie cu tălmăcirea.

Dar pentru a curăți limba românească de frazele străine, e ora a unsprezecea ca să răspândim cu grămada zierele românești, în acest ținut. Mă întreabă tot mereu oamenii: „când vine „Românul”? De ce nu vine „Românul”?”

Acuzații stau pe băncile — trei rânduri — unde altădată stau jurații: în dreapta senatului. De câte ori nu se vor fi înțeles aceste bănci, cu catedra senatului! Acuma cu siguranță nu se vor înțelege...

Este și-o ordine fixă, fizică, între acuzați.

Intâi venerabila, îmbujorata, și pururea senina față a părintelui *George Murășanu*. Stă nemișcat și ascultă cu mare atențiune. Al doilea e bătrânul *Ion Ceghi*, iar al treilea *Iacob Moldovan*. Ei doi cică au purtat „coala” de îndemn la revoluție, din casă în casă — ceeace tăgăduesc și nu se adeverește — ei doi au purtat și pe vicarul în calea-i triumfală dela altar până la ușa bisericii — ceeace nu tăgăduesc de loc, și, deci nu e lipsă

să se adeverească. Le urmează Petru T a r ț a, clopotarul „ocazional” — meșter în a trage clopotele după un sistem propriu, despre care nu s'a putut constata până la sfârșit, dacă e „ca altădată”, sau e „în dungă”...

Apoi alții, 34 la număr. Ți se opresc ochii asupra lui Ioan C e g h i tânărul, cel mai vesel între ei, și asupra soției lui T a r ț a V a s i l i e, cea mai tristă între acuzați, deoarece își jelește copila. Este și un acuzat, care numai într'un picior poate umbla.

În toată seara, acuzații și martorii pleacă acasă cu trenul, și dimineața iarăș se întorc. Vin cu ei și alții din sat. Frunțașii noștri dela conducerea partidului, și apărătorii evită intenționat convenirile cu acuzații, ca să nu se poată arunca bănuiala „punerii la cale”.

Ciudat, procurorul tot nu s'a putut răbda să nu facă aluzie, la cei ce privesc din „loja ascultătorilor” consecvențele „nefastе” ale operei lor.

Procurorul mai amintea că locul de unde privesc adevărații autori ai „crimei” e un „loc sigur”. Cei din jurul dlui Dr. T e o d o r M i h a l i puteau auzi atunci o exclamație ușoară:

„N'o fi tocmai așa de sigur!...”

Sătmarul îmbracă de altfel în aceste zile a procesului haină românească. Hotelul „Victoria” e cartierul statului major. Omen în nomen?

În restaurant, la hotel, Românii au o masă mare, așternută pe jumătatea salei. Totdeauna sunt în jurul mesei până la 50 de persoane, dame și domni, cu deosebire preoți, unii veniți din Maramurăș. Numai seara se micșorează numărul oaspeților cu d. și dna M u r ă ș a n, (doamna e acum veselă și și mai tare la suflet, decât pe vremea când părintele zăcea în închisoare) și cu dna A u r e l i a P a p, protopopeasa din Sanislău, a cărei energică atitudine față de Jaczkovics — și, firește, față de ori care dușman al neamului românesc — o cunoașteți din ancheta noastră. Nu este zi în care stimata doamnă, împreună cu bărbatul ei să nu apară pe galerie, drept în față cu judecătorii, ascultând cu mare interes.

Părintele C i u r d a r i u din Dob, neînfrânt nici cât de puțin de temnițele Seghedinului, părintele Ș u t a din Borlești, părintele B ă l i b a n din Băsești, părintele C. L u c a c i u din Dorolț sunt zi de zi de față. Se fac grupuri în jurul conducătorilor noștri, Dr. Teodor Mihali, Dr. Ș t. C. P o p, și Dr. Iuliu Maniu, se aprind discuții vii, și se petrece în cea mai frățească armonie.

Lăutarii desmortează cântecele românești adormite pe strune, cine știe de când, și „Deșteaptă-te Române” răsună fără frică în restaurantul plin de tot felul de neamuri.

Aseară d. Dr. Teodor M i h a l i a ridicat paharul în sănătatea românismului sătmărean, care ne-a surprins, iar d. Dr. Ș t e f a n P o p închinând pentru d. și dna Dobosi, o familie care cultivă cu dragoste cultura română.

Un episod nostim:

Vineri dimineața băiatul mi-a servit ziarele la cafenea:

Poftiți „Ziua” sau „Teara Ungurească”? — adică „A Nap” sau „Magyarország”.

Astăzi dimineața „oberkellnerul” dela cafenea mi-a cerut adresa „Românului” și numai decât a trimis abonamentul. Alt chelnăr îmi destăinuie că el abonează „Libertatea”, dar până azi n'a îndrăznit s'o pună la îndemâna publicului în cafenea.

În general, orașul nu face impresia unui oraș șovinist. Povesteam cu un maghiar și acesta îmi spunea că urmările crizei financiare l-a îmbălânzit pe oameni. Cum stam așa în cafenea, îmi arăta pe stradă trecătorii: „Uite cutare înalt magistrat, odinioară milionar, astăzi cu 400.000 cor. datorie... sau ăla, politician de frunte, falimentul declarat tocmai azi e săptămâna... Nu mai sunt șoviniști, în schimb devin antisemiți.

Jumătate din locuitorii (40.000) orașului sunt ovrei, comerțul e în mâna noastră. Știi cum se răsună datorașii lor strâmtorați? Scot din oficiile publice pe Ovrei!... D a, d a! S i ș t i l

cum ne răsunăm noi? Punem tot greco-catolici în locul celor scoși!...”

În diferite rânduri și dela mai mulți Maghiari am auzit, că de acuma ei vor avea cu totul alte păreri despre Români. Ziarele locale scriu de-a dreptul cu simpatie despre bărbații noștri conducători, cari au stat de vorbă cu gazetarii. O fi și un aer de sănătate morală, răspândit de conferența lui Oszkár Jász, din Dumineca trecută!

Câteva impresii și despre presă...

E o datorință de pietate să amintim în frunte pe seniorii condeiului, pe S i l v e s t r u M o l d o v a n și pe R o b e r t o F a v a, reprezentanți ai presei și la procesul Memorandului. Le surprind oftările, cum stau împreună cu venerabilul nostru prezident, Dr. Mihali, amintindu-și zilele petrecute împreună mai de mult: „Nu mai suntem tineri!”

R o b e r t o F a v a a venit din Sicillia, din orașul Parma. Întrebuse telegrafic, dacă va fi bine să vie; i s'a răspuns, Mercuri, că da. Joi dimineața s'a urcat în tren, și Vineri noaptea a fost aici. Vorbește încă binisor românește: unguerește deloc.

„Reichspost” din Viena avea un redactor la desbateri, care știe unguerește. A doua zi a plecat acasă. Nu putem lipsi mai mult de acasă — spunea — boala împăratului... avem gata articolele, și datele biografice...

D. P a u k e r o v este trimis din partea „Adevărului” și „Dimineții” din București. Are mult năcaz la poștă; nu știe unguerește; și dsoara dela ghișeu scrisorilor expres nu vrea să-i lipească mărcile, ca la alții...

Mi se pare că poșta ne șicanează.

Telefonul meu nu funcționează... al altora fără pricină! Dau depeșa la Arad înainte de prânz; sosește numai noaptea. Cronica celei dintâi zile o dădusem la poștă, expres-recomandat, înainte de orele 5, ca să plece cu trenul de 9 seara, și am fost asigurat că va pleca, când colo raportul meu original nu a sosit decât altă zi noaptea!!!

Intr'un rând cu presa trebuie să-l pomenesc pe d. Dr. A l e x a n d r u R ă k o c z y, avocat din loc, care a făcut mai multe fotografii în sală. Am să le trimit revistelor noastre. Și să nu uit nici de cei doi stenografi: unul angajat de d. Dr. P o r d e a, celalalt trimis de „Ujság” din Cluj.

Astăzi, Duminecă, orașul iar îmbracă haina lui de toate zilele.

Oaspeții au plecat, apărătorii s'au răslețit și ei care încotro, pe la prieteni sau pe la rudenii. Dominăm terenul noi, presa și d. Dr. Ș t e l a n P o p, rămas aci de veghe. Discursul de apărare al avocatului Dr. P o r d e a și prorocirile cum va fi sentința, sunt temele ce pasionează.

Prezidentul a declarat ieri la încheiere:

„Rog pe dnii apărători să termine Luni, ca în acea zi seara, să putem publica sentința, căci Marți suntem ocupați în altă parte, și nu am putea continua decât Mercuri!”

Facem combinații: ce înseamnă zorul prezidentului?? Are sentința gata? I s'au dat instrucții din Budapesta??

Duelul Tisza-Vaida ce influență va avea asupra sentinței?

D. Dr. Teodor Mihali e pesimist. Dar în atitudinea prezidentului nu se simte schimbare: e zorit, dar tolerant și prevenitor în cea mai mare măsură, ca înainte. Felul cum făcea întrebările — abia 4—5 întrebări către martori, nu insistă asupra amănuntelor importante, nu căuta să scoată contradicții — te lasă înadevăr să bănuiești, că sentința e gata, și că e în favoarea acuzaților. Ne întărește în această credință scoaterea învățătorilor de sub acuză.

Un șugubeț observă: „Trebuie să se zorească, căci s'ar putea să răposeze monarhul, și atunci nu poate publica sentința în numele Majestății Sale!...”

Termin cu impresiile și relatez despre desbaterile de ieri, Sâmbătă:

S'au început la orele 9, cu ascultarea lui I o a n D u n c a, școlar de 8 ani. Nu știe nimic din cele adunate în acuză. Ba, spune, părintele M u r ă ș a n u ne-a dat în grijă, să luăm haine curate când va veni vicarul.

Preș.: La investigație ai spus că părintele v'a trimis acasă din școală.

Dunca: Dascălul Ț i r ț u mi-a dat o pițulă ca să spun așa. (Ilaritate și indignare!)

S i g i s m u n d C a d a r, martorul următor e făcut atent, că el a spus la investigație că părintele s'ar fi declarat mai bucuros de a-și părăsi parohia, decât să treacă la Hodorog.

Cadar: Asta era părerea mea, părintele n'a zis!

Preș.: Judele de investigație altfel scrie în procesul verbal.

Cadar: Rău scrie.

Prezidentul nu mai insistă.

Procurorul renunță la martorii — vre-o 12, — ce urmează. Între ei pune și pe unul T o m p a.

Prezidentul: La Penyigei și Danko nu puteți renunța, fiind ei singurii martori la agitație, iar Tompa a murit, e de prisos deci să renunțați...

P e n y i g e i A l e x a n d r u, un funcționar bătrân dela cadastru, D a n k o K ă r o l y, greșier la el, și S z ă k e Z z i g m o n d, vicenotar în Moftin, au să dovedească acuza de „agitație” ridicată în contra lui A l e x. C a d a r.

Preș.: Era acolo o mulțime mai mare, către care se adresase Cadar, când a zis „că-s mai proști Ungurii decât Românii, fiindcă aceștia vorbesc două limbi?”

P e n y i g e i și D a n k o: Nu știu câți erau.

Preș.: Totuși, cam câți?

Același: Nu știm.

D r. L a z a r, apărător: Erau Români, sau Maghiari în mulțime?

Același: Valahi.

D r. L a z a r: De pe ce i-ați cunoscut? Dvoastră nu știți românește.

Același: Tac.

E ascultat și țărănul maghiar, P e t r u S z e r é n y, reformat singurul martor dintre plugarii maghiari din Moftin. (Sunt 25%).

El spune că afară de acuzat n'au mai fost de față alți Români, în curtea primăriei. Treceau pe uliță unii și alții, dar se grăbeau către biserică!

D r. B o l l ă, apărător: Dascălul Ț i r ț u unde era? Cât de departe?

S z e r é n y: În curte la el peste drum. La vre-o 40—50 de pași.

D r. B o l l a: Se putea auzi până la el.

S z e r é n y: Nu. Cadar vorbea așa cum vorbesc eu acum. (Surpriză mare! Dascălul depuse că era de față și el.)

S z ă k e S i g i s m u n d povestea că el a văzut, la scena asta, o mulțime de oameni ascunzându-se pe după garduri, în jurul primăriei... Sărmanul curajos păzitor al ideii de stat. Halucinase.

Se cetesc apoi diferite acte.

Procurorul anunță că scoate de sub acuză pe învățătorii I o a n T o r s a n, din Moftin, G e o r g e D ă n i l ă din Sanislău (nepot al părintelui M u r ă ș a n u) și pe R o m u l u s B o n t e a, — care zăcuse în temniță 3 luni de zile!!! — pe motiv, că nu-s tocmai „suficiente dovezile”. Procurorul recunoaște astfel însuș „Iustizmordul” săvârșit!

Pe Vasile Ș u t a îl scoate numai de sub o parte a acuzei.

Cu aceste acorduri procurorul Fabó Zoltán își începe

Vorbirea de acuză.

Timp de un ceas plictisește publicul cu teorii juridice forțate și absurde, trudindu-se să dea aparența crimei unor fapte laudabile. Contestă caracterul politic al „crimei”, dar el însuș invoacă argumente politice, pentru a dovedi punibilitatea. Dr. P o r d e a îi face un adevărat rechizitor pe tema asta, în discursul de apărare. Cu deosebire pocită e teoria procurorului, cu privire la afirmația, că „pretorele este autoritate publică în orice împrejurare, dacă el se investeste cu acest caracter.” Va să zică, dacă pretorele s'ar îneca și cineva nu i-ar sări în ajutor, s'ar face vinovat de nesupunere față de autorități...

De altfel procurorul a vorbit fără frazele patetice cunoscute, aproape obosit. E un om incolor. Reproduc aci după notițele stenografice cuvintele de introducere:

„Judecând după decorul chestiei s'ar putea crede că avem a face cu un proces naționalist, dar nu-l așa. E un simplu delict acesta, de toate zilele, orice om, de orice confesiune sau naționalitate l'ar fi săvârșit.

În al doilea rând eu nu dau importanță procesului, fiindcă la dreptul vorbind cei ce stau pe banca acuzaților nici nu sunt Români, adecă sunt Români în senz translat.

Noi cari stăm pe aceste bănci auzim adese: „sunt valah” ori „sunt maghiar”, dar asta înseamnă numai că sunt gr.-catolic, respective „sunt reformat”. În acest înțeles sunt Români și acuzații. Acasă ei vorbesc cu toții ungurește.

La debateri au vorbit românește ca să dea un aer de sărbătoare cauzei, și să poată motiva mai ușor, de ce retractează depozițiile făcute la investigație.

Manifestația Moftinenilor nu e spontană. E opera unor puteri mai înalte. Acele puteri mai înalte diriguiesc întreaga mișcare împotriva episcopiei de Hajdudorog, și acum privesc din locuri sigure, așazicând din loje, svârcolirea celor năpăstuiți, de-a scăpa de primejdia în care au fost văriți de ei.

Înainte de judecătoria maghiară e tot una, cărei naționalității aparține cineva. Cel mult la croirea pedepsei poate să aibă vre-o influență (??). Singurul motiv de inspirație poate fi: dreptatea.

Și dacă totuși ating caracterul național al chestiei, e, fiindcă numai așa se pot înțelege precedentele.

Poporul nu a protestat împotriva episcopiei de Hajdudorog. Singuri preoții au fost nemulțămiiți, și au încercat totul pentru a rămânea în vechea situație. Acțiunea preoțimei a fost diriguită de-o comisie de 50, care lucra fără cea mai mică responsabilitate, în secret...”

Pe coarda asta dă apoi înainte, procurorul. Pornește amănunțit, și cu glas tot mai stins (la înfățișare procurorul seamănă cu Tache Ionescu...) protestele Românilor, și vizita din Moftin. Spune că această vizită s'a făcut înainte de amiază „din motive tehnice neprevăzute”, că a fost primit „cam rece”, că „fața părintelui Murășanu s'a aprins fără cauză”, — înșiră apoi dovezile cari arată instigația părintelui:

1. Protestele și depeșele la Roma.
2. Depozițiile retractate.
3. Gestul din biserică al părintelui, reprodus de pretorele.

Și cere pedepsirea tuturor. Atenuantă ar fi că acuzații au făcut numai ca „unelte” unor factori iresponsabili, — agravată ar fi, că au batjocorit o față bisericească incunjurată totdeauna cu excepțională reverință. A terminat.

Discursul lui Dr. Pordea.

Voiu primi acest discurs care e punctul culminant al procesului, în notițe stenografice, și atunci îl voi da în întregime. Acum dau numai un foarte scurt rezumat.

Trebuie să știți, că dl Dr. Iuliu Pordea a devenit în cursul debaterilor un adevărat procuror al acuzaților. Le făcea un adevărat rechizitor martorilor, și nu odată am văzut pe Madarassy sau pe cutare jandarm, tremurând la gândul: acum mă apucă Dr. Pordea. Apărătorul Moftinenilor va rămânea cunoscut în aceste părți ca o groază a administrației — o mare satisfacție, desigur, pentru bieții Moftineni, schingiuiți de „administrația” lor.

În partea dintâi a discursului d. Dr. Iuliu Pordea a răspuns acuzei, arătând cât de nelogic e procurorul când contestă caracterul politic al procesului și totuși nu găsește decât în politică, motivele ce pot justifica întreaga procedură. Nu e competent procurorul, sau statisticianul, sau ministrul, să decreteze naționalitatea oarecui, ci individul suveran.

Apoi arată rolul comisiei de 50, care e legal constituită. Procurorul s'a lăsat zăpăcit de depeșa la Roma.

Foarte pe larg face istoricul bisericii românești unite, a drepturilor autonome garantate în trecut și adânc jignite prin bula Christifideles. Expunerea științifică și documentată a apărătorului conchide în afirmația, că față de un atac atât de infam, rezistența pasivă a Moftinenilor este îndreptățită. Nime n'a urmat pe cel ce a organizat și executat rezistența pasivă în „comisarilor guvernali” pe timpul lui Károlyi. Cu argumente splendide, din domeniul filosofiei arată Dr. Pordea, că mișcările acestor judecate ca manifestatii ale mult-

mei. Codul penal, adevărat, este bazat pe reitorziunea individuală, dar sunt excepții. Judecate din punctul de vedere al demopsihologiei acțiunile de rezistență pasivă nu sunt punibile.

Pisăcatoare ironii la adresa administrației, și la adresa imbulzelii parvenite cu apucături de prietenie socială ale lui Jaczkovics, presară discursul. Minunată e apologia alipirei Românilor la limba sa, fără de care nu-și poate închipui credința. Arată că împotrivirea era îndreptățită deoarece bula Christifideles nu era încă articulată în legile țării, și ius placeti nu există în Ungaria. Inșiși Maghiarii au reprobabil felul de executare al bulei. Citează des. Revizuirea iminentă justifică rezistența mai pe sus de orice individuală.

„De-au fost autoritate, Jaczkovics și Madarassy, de n'au fost; de s'a făptuit pretinsa „crimă” pe teren deschis, sau în local închis — indiferent!! Trebuie să vă gândiți că privirile tuturor factorilor de cultură, din întreaga lume, se îndreaptă acum spre d-voastră. Gândul acesta să vă inspire, când făuriți judecată termină apărătorul.

Clopoțelul prezidentului înăbușe aplauzele, ce se pornesc. Aplaudă și străinii alături cu Români.

Era o scenă picantă, când la încheierea debaterilor, însuș procurorul — tratat în termeni foarte aspri — întinse mâna lui Dr. Pordea, spre a-l felicita.

Dr. Romulus Boilă,

luă cuvântul, ca al doilea, deși ordinea era fixată altfel. Alt om, alt ton, alte gesturi, alt gând, cu desăvârșire!

Dr. Boilă vorbește maghiara poate mai bine decât Dr. Pordea, și firul vorbei e mai grăbit.

Luptătorul dela adunările populare și din salele de congregație, se vede cât de colo.

Incepe:

„Am un sentiment de sărbătoare când mă ridic să iau apărarea celor urmăriți pentru credința lor. Nu voi pune frâu sentimentelor mele. Imi dau seamă, fără nici o rezervă, că procesul acesta e un proces politic, și prin urmare sunt și eu dator să-mi spun părerile mele politice. Am sosit în pragul unor împrejurări, când trebuie să vadă orișicine, că sau se va introduce un spirit nou în guvernamentul public, sau vor urma grave nenorociri!”

Arată apoi cine sunt reprezentanții vechiului sistem putred de guvernament, din 1867 până în zilele de azi: însuș guvernul care a înființat episcopia maghiară, funcționarii-pașa ai administrației. Iugăzii a la Tirtu și acum sistemul tinde să cuprindă în mrejele lui și Justiția. Toate acestea în numele ideii de stat maghiar...

Prezidentul intrerupe aci și face atent pe baza §-lui 319 din codul penal, să nu atace legile țării.

Dr. Boilă continuă:

Când s'a înființat episcopia, se vestea că vreau să apere existența națională. Iată cum se apără existența națională: răpindu-o! E imoral ceea ce se face, căci a spurca sufletele este cea mai mare imoralitate. Aci stau două lumi față în față. Cine e vinovatul? Nici una din cele două lumi. Sistemul e vinovat! Felul cum a fost executată bula îți aduce aminte de încasările de biruri în Turcia. Moftinenii au fost în legitimă apărare, și, uzând de terminii codului penal, ei trebuie achitați fiindcă au săvârșit fapta lor în cel mai extrem pericol! Luptele pentru credință de pe vremea lui Rákoczy, ne dovedesc, că Românilor li-e mai scumpă limba decât viața!

Procurorul contestă Moftinenilor că sunt Români. Va să zică sunt Maghiari! Dar atunci cum vine tot el să-i acuze că au agitat în contra Maghiarilor?... Nimenea nu poate agita în contra naționalității proprii!

Cam acestea le-a spus Dr. Romulus Boilă, cu mult temperament. Bineînțeles e tot numai un foarte scurt rezumat ceea ce am prins în aceste rânduri.

Măine, Luni, întâiul orator va fi Dr. Ioan Ciordaș.

Am cerut celor șapte apărători să-mi descopere impresiile și părerile dânsilor în cauza pe care o apără. Cu multă prevenire mi s'a împlinit dorința. Iată-le aci deocamdată răspun-

surile dlor Dr. Lazar și Dr. Ciordaș. Măno le trimit și pe celelalte.

D. Dr. Aurel Lazar avocat în Oradea-mare își începe cuvintele cu un amestec de melancolie și de entuziasm.

„Stau încă sub impresia amintirilor dela sf. sărbători ale Paștilor, — spune. — Corul nostru „Hilaria” atât de cunoscut și dela expoziția din București, a fost instruit anul acesta cu deosebire pentru cântări bisericești. P. S. Sa episcopul Dr. Demetriu Radu însă nu a dat voie corului, să cânte în catedrala gr. cat., sub cuvânt, că membrii corului sunt în bună parte gr. ort. Dacă aș fi consecvent, acum ar trebui să refuz și eu, ca gr. or., să iau apărarea unei cauze a gr. catolicilor, dar țin mult mai mult și la P. S. Sa, dar și la cauza românească, fie ea și de interes special pentru ori care confesiune, decât să nu fi primit cu cel mai mare entuziasm invitarea, de a face pe apărătorul în acest proces. Este o demonstrație a solidarității noastre naționale, dovedită în toate timpurile critice faptul, că pe luptătorii pentru credința gr. cat. îi apără și un gr. or. Era necesară această demonstrație mai ales înaintea străinilor, dar și înaintea unei lumi românești, deoarece s'a răspândit bănuiala neînțelegată, despre un refuz al mitropoliei din Sibiu, de a da adăpost celor ce ar vrea să se refugieze acolo, din fața primejdiei Hodorogului.

Ce părere aveți, Vă rog, despre substratul procesului?

Justiția maghiară va suferi o grea încercare. Precedentele juridice ale debaterilor, ce se desfășoară acum, sunt fără seamă în analele juridiciei. Din ascultările martorilor, auzite aci, a ieșit la iveală, că cercetarea, încredințată pretorelui Madarassy, s'a făcut tendențios, anume ca să poată servi de bază investigației, care, la rândul ei, a fost tot așa de tendențios condusă, anume ca să poată servi de bază la acel arest preventiv care a dăinuit trei luni încheiate. Martorii declară acum, că depozitiile lor au fost mutilate: ce era în favoarea acuzaților, nu s'a luat la proces verbal, iar ce s'a luat la proces verbal, și era agravant pentru situația acuzaților, nu au spus martorii!...

Altă lovitură s'a dat Justiției maghiare prin comedia cu libertatea provizorie. Atât judecătorul de instrucție, cât și senatul de acuză și curtea de apel din Dobrița n'au voit să aplice în mod serios procedura penală. Au aplicat *textul mort* al legii, căci în practica vie nu se cunoaște un singur caz, când pentru delict de acest fel, cari se pedepsesc de obicei cu 1—2 luni închisoare, să se decreteze arest preventiv! Motivarea preventiv de apel nu e juridică, ci politică: arestul preventiv îl crede necesar, fiindcă „e periclitată ideea națională maghiară”. Ce oribil!... Evenimentele, ce au urmat, zdrobesc sofizma lor. Așadară că astăzi sunt de față toți cei lăsați în libertate provizorie după o închisoare grea de 3 luni? Vezi că n'a fugit în lume nici unul singur!

Ce credeți, și-au ajuns scopurile cei ce au înscenat procesul?

Dimpotrivă! Au voit să terorizeze, dar nu au izbutit. Ulte, Ioan Bălan, elevul dela școala de stat primară, a răspuns românește la întrebările puse în ungurește, de către prezident. S'au trezit și ei, că terorismul deșteaptă efecte tocmai contrare celor dorite de ei. De aceea a stagnat procesul atâta vreme. Acuma, ca să justifice baza ilegală, sunt nevoiți să susțină, împotriva voinței lor proprii, acuza, și prin provocarea unei sentințe judecătorești, să caute a evita falimentul judiciar. Se înșeală cu iluzia, că vor și reuși!...

Eu ca fiu al bisericii ortodoxe — încheie d. Dr. Aurel Lazar — câștig din însuflețirea poporului, noui puteri pentru lupta ce ne așteaptă biserica noastră, pe acelaș teren!”

Dr. Ioan Ciordaș, avocat în Beiuș:

„Pentru mine, născut și crescut în acest ținut, e un moment deosebit de înălțător, progresul ideii naționale, ce trebuie să-l constat în „patria” mea mai mică. Eu am să apăr între alții și pe țaranul Alexandru Cadar, singurul acuzat pentru „agitație în contra naționalității maghiare”... Va să zică a ajuns și țaranul pe banca acuzaților ca „agitator”! Și chiar țaranul sătmărean! În procesul Memorandului erau țărâți pe banca acuzaților politicieni activi, intelectuali. Aci — plugarii pașnici, cetățeni cari își petrec toată viața la coarnele plugului, la țară. Agitatorii de tagma lui Cadar sunt cu mult mai mulți de cum se știe. Și „agitatorul” țaran face propagandă mult mai intensivă, decât agitatorul cărturar: el stă în contact permanent cu poporul, și demonstrațiile, izbucnirile lui, sunt spontane, directe.

Mie mi s'a încredințat și lămurirea momentelor eclesiastice, în chestia episcopiei de Hajdudorog. Pe baza datelor scoase la suprafață până acum, am impresia, că ar fi trebuit ordonat proces disciplinar în contra lui Jaczkovics, după evenimentele din Moftin. Dacă actele acestui proces s'ar trimite la Roma, fără îndoială ar fi luați la răspundere și fostul administrator Antoniu Papp și actualul episcop Miklóssy. Roma nu ar mai putea obiecta, că e informată tendențios!”

Desbaterea de astăzi.

Azi, Luni., la orele 8 președintele *Dr. Némethy* deschide ședința în prezența unui public numeros, care aștepta cu neliniște și cu interes începerea desbaterii. În sala severă în care plutea ceva din duhul închiziției medievale, ca un sinistru memento a răsunit astăzi înainte de amiazi replica zdrobitoare a apărătorilor români. *D. Dr. Aurel Lazar* în decurs de două ore a lăsat din argument în argument acuzele copilăroase ce i se aduc preotului *Murășanu* și poporenilor săi. Cu un inexorabil și bogat armament juridic dsa a ridicat în fața justiției o

pledoarie robustă de care ar fi trebuit să roșească toți cei ce fac pe preoții cumpenel de dreptate.

D. Dr. Ion Ciordaș într'un admirabil discurs a aruncat o rază de lumină peste capetele celor ce acum în veacul al XX-lea sunt trași în judecată pentru credința lor, în care au trăit, în care trăiesc, *în care voiesc să trăiască*. Dsa a pus față în față două lumi: una a persecuțiilor nebune și a ilegalităților generale în ce ne privește, alta a unui popor blând, prea blând pentru a-și face singur dreptate în țara lui.

La orele 12 s'au sfârșit pledoariile apărătorilor români, cari trebuie să fi fost chinuitoare pentru cei ce reprezintă justiția, — dacă va mai fi rămas vr'un picur de conștiință în sufletele lor.

La orele 5 astăzi seară se va publica sentința. Această sentință — după cum prevedem — va fi un cobitor punct negru în istoria Ungariei anilor din urmă.

Cunoștința ei ne va spune odată mai mult în ce țară trăim și la ce ne putem aștepta.

mele Românilor din acest comitat declară că nu la la cunoștință raportul semestral al vice-comitetului.

Congregația a luat însă raportul la cunoștință.

În chestia împărțirii cercurilor de votare a circumscriptiilor electorale în comitatul Aradului a luat cuvântul *d. Dr. Iustin Marșieu*.

D. Dr. Iustin Marșieu cu verva-i cunoscută arată nedreptatea ce li s'a făcut popoarelor țării prin legea monstruoasă de alegere a contelui Ștefan Tisza. Această nedreptate se potențează acum prin arondarea cercurilor de votare în circumscriptiile electorale. De zeci de ani țara așteaptă votul universal și acum contele Ștefan Tisza ne schilodește cu cea mai proastă lege electorală din lumea întreagă. S'a cerut din mii de motive votarea în comune și acum prin arondarea cercurilor de votare în circumscriptiile electorale din comitatul Aradului în loc de 7 centre, unde la alegeri numai batalioanele armatei au mai putut opri vărsările de sânge între cetățenii liberi, se constituiesc 32 de asemenea cercuri, mestecându-se comunele mari și mici în centrele de votare fără nici o regulă, fără nici un rezon și fără nici un principiu. Românii se amestecă cu Unguri și Nemți și comune mari românești, cari prea ușor puteau să voteze la ele acasă, se trimit la vot în comune nemțești ori ungurești, ca nu cumva să dispară posibilitatea trecărilor naționale dintre diferitele neamuri. La Pecica-română se trimit două comune ungurești, cu toate că Pecica-maghiară era tot atât de aproape pentru votanții unguri din acelea comune, iară fruntașa comună românească Pilul-mare se trimite să voteze la Șvabii și ungurii din Aletea. Legea electorală și chiar ordinațiunea ministerială în chestia cercurilor de votare vădește intenția ca prin votarea în comune să se pună capăt cheltuielilor electorale și mai ales corupțiunii, dar, bine înțeles, domnii noștri dela comitat au știut că dispozițiile legii și ale ordinațiunii sunt numai pentru ochii lumii, căci ce s'ar face din constituția ungurească fără corupțiune și astfel au făcut arondarea cercurilor de votare așa cum a făcut-o.

D. Dr. Iuliu Marșieu în numele Românilor protestează în contra nedreptății, ce se face alegătorilor acestui comitat prin arondarea cercurilor de votare. Nu primește propunerea comitatului. Majoritatea congregației o primește.

— *Unanim*, spune prefectul baronul Urbán Iván.

— Cum unanim, dle prefect, — zice *d. V. Goldiș*, — când ai auzit că *d. Marșieu* a protestat în numele tuturor Românilor în contra propunerii d-voastre?

— Ei, bine, atunci cu mare majoritate.

Așa s'a primit dar cu mare majoritate.

După mai multe mărunțișuri urmează la ordinea zilei circularele comitatului Pesta, a orașului Cluj și a Emke-i în chestia tratativelor româno-maghiare. Protonotarul comitatului *d. Schill József* dă cetire rezoluțiunii, ce o propune în cauză comisia permanentă.

Proiectul de rezoluțiune este următorul: „Comitatul Aradului este pătruns de intențiile adreselor propuse și împărtășește temerile exprimate în acestea, dar crede că nu este de actualitate și se adresa și din partea sa parlamentului în această chestie acum, când deja guvernul a adus deciziunea asupra acelor adrese și când pertractările cu Românii deja au încetat”

— *V. Goldiș*: Rog să se cetească adresele din chestie.

— *Prefectul baronul Urbán Iván*: Adresele acestea au fost publicate. Ele sunt cunoscute tuturor. Avem sute de obiecte la ordinea zilei. Și nu ne opăcim. Nu văd trebuința de a se ceta dresesele.

— *V. Goldiș*: Insist să se cetească. (Adreșându-se membrilor maghiari ai congregației: Ori d-v. nu sunteți curioși să știți că de ce a decăz sunteți d-v. pătrunși și ce împărtășiți, l porunca dlui prefect? (Voci: Să se cetească!).

— *Prefectul baron Urbán Iván*: Să se cetească.

Protonotarul *Schill József* cetește adresa comitatului Pesta, apoi cea a orașului Cluj, începe astfel: *Kedves testvéreim és úrökünk*.

— *Dr. I. Marșieu*: Az urban? (Baronul mare).

Lupta românească în comitatul Aradului.

Discursurile d-lor Iustin Marșieu și Vasile Goldiș.

Arad, 27 Aprilie.

Azi s'a ținut aci congregația de primăvară a comitatului Arad sub președinția prefectului baronul *Urbán Iván*. La ordinea zilei erau peste 400 obiecte, cari toate trebuiau măcinate în câteva ore: caracteristica vieții constituționale ungurești, care a devenit o formalitate seacă, plictisitoare. Referenții fac exerciții de toroială și în câteva ceasuri comitatul e mântuit și patria salvată.

Pentru Români însă erau două chestii de mare importanță la ordinea zilei, una împărțirea în cercuri de votare a circumscriptiilor electorale, alta chestia tratativelor contelui Ștefan Tisza cu Românii. În vederea acestor afaceri de interes pentru obște, membrii români ai congregației s'au prezentat în număr aproape complet. Spre lauda lor amintim că dintre membrii țărani ai congregației au fost de față: *George Băltoiu* (Șiclău), *Filip Fleter* (Zărand), *Nicolae Grecu* (Sintea), *Teodor Orga* (Pecica), *I. Șereș* (Sintea), *Flore Varga* (Zărand), *Vasile Ardelean* (Zărand), *Vasile Mornăilă* (Șimand), *Teodor Suci* (Semlac), *Vasile Albu* (Otlaca), *George Istin* și *George Guleș* (Semlac).

Înainte de a se trece la ordinea zilei prefectul a ținut să liniștescă pe membrii congregației și prin aceștia populația comitatului despre starea sănătății Majestății Sale împăratului spunând că tocmai ieri a primit din anturajul Majestății Sale știrea pozitivă, că, starea sănătății Majestății Sale s'a îmbunătățit și putem avea nădejdea sigură, că în timpul cel mai scurt Majestatea Sa va fi deplin sănătos.

Cuvintele prefectului despre starea sanitară a Majestății Sale membrii congregației le-au ascultat în picioare.

Prefectul a adus apoi la cunoștință congregației faptul, că Alteța Sa moștenitorul tronului nostru arhiducele *Francisc Ferdinand* acum de curând a împlinit 50 ani ai vieții și a cerut congregației să decidă a se trimite din acest prilej Alteței Sale felicitările și omagiul comitatului Arad, ceace se primește cu unanimă însuflețire.

Ar fi urmat acum ordinea de zi, dar prefectul

aduce la cunoștință că membrul congregației *d. Dr. Aurel Grozda* i-a anunțat o interpelație și dânsul i-a acordat acest drept.

Amicul nostru *d. Dr. Aurel Grozda* își dezvoltă interpelația în limba românească și aduce la cunoștința prefectului și a congregației unul dintre bașibozuciile administrației ungurești. Românii din Gurahonț și comunele învecinate în iarna acum trecută s'au hotărât să inițieze un despărțământ al Asociațiunii din Sibiu și hotărând termenul adunării ce erau să țină în scopul acesta în comuna românească Gurahonț, au adus acest termen și la cunoștința primpretorului *Bolyos József* cerând să ia act de acea adunare. Dar de unde! Cum să admită satrapul dela *Boroș-Sebiș* ca Românii să se adune și să se sfătuiască asupra chestiei lor culturale? Domnul *Bolyos József* n'a admis adunarea motivându-și fapta patriotică prin faptul caracteristic, că el nu știe nimic de vre-o Asociațiune culturală a Românilor.

După multe alergări în dreapta și în stânga în sfârșit adunarea aceasta culturală românească s'a putut ținea cu asistența jandarmilor, paznicii culturai românești în țara ungurească. Cu drept cuvânt însă *d. Dr. A. Grozda* arată, că fapta satrapului este o încălcare a legilor pozitive, protestează în contra acestor șicanări revoltătoare a micilor satrapi administrativi unguri cerând cercetare și pedepsirea disciplinară a păcătosului fibirău.

Românii au aprobat furtunos pe *d. Dr. A. Grozda*, iar răspunsul imediat l'a dat vicecomitele comitatului *d. Dálnoky Nagy Lajos*, care a spus că va cere toate actele, va ancheta toată afacerea și va dispune în consecință.

Românii și congregația întregă au luat răspunsul la cunoștință.

S'a intrat acum în ordinea de zi. Primul punct a fost raportul semestral al vicecomitetului despre starea comitatului.

La acest punct a luat cuvântul *d. V. Goldiș* și într'o scurtă vorbire românească a arătat, că atât situația comitatului, cât și în special cea a Românilor din acest comitat întru nimic nu s'a schimbat dela ultima congregație încoaci. Atunci Românii și-au exprimat și motivat neîncrederea lor față de conducerea comitatului și peste tot față de situațiunea generală politică în statul nostru. Astfel d-sa de data asta nu află necesar să repeteze cele spuse în rândul trecut, ci pentru simplul cuvânt ca nu cumva tăcerii noastre să i se atribuie explicații greșite, în nu-

Adresa Clujului e plină de injurii la adresa contelui Ștefan Tisza, despre care zice că nu are îndreptățirea morală ca să încerce rezolvarea problemei naționale a Ungariei.

— *V. Goldiș: Și d-ta ești pătruns și împărțit-șezi aceasta, domnule prefect? (Senzație generală. Mamelucii sunt consternați). Să se cetească și adresa dela Emke.*

— *Protonotarul Schill: Este tot cam așa ca a Clujului. De altfel Emke nici nu are dreptul să ni se adreseze cu asemenea lucruri. N'o cetească.*

— *Dr. Iustin Marșieu: Atunci trimiteți-o înapoi și dați-le lecții domnilor dela Emke, să nu ne infesteze cu scriptele lor.*

Prefectul pune întrebarea, dacă congregația primește proiectul de rezoluție a comisiei permanente?

Cere cuvântul d. *V. Goldiș*, care rostește un discurs mare de 1 oră și jum. Regretăm, că ingustimea ziarului nu ne permite să reproducem în întregime nici discursul d-lui *V. Goldiș*. Il dăm numai în scurt rezumat.

— *V. Goldiș: On. congregațiune! M-a surprins foarte mult proiectul de rezoluțiune a conducerii comitatului nostru. M-a surprins însă și mai mult faptul, că d. prefect era să nu admită cetirea adreselor, asupra cărora provoacă hotărîrea noastră. Dar după cetirea lor dv. veți înțelege jena dlui prefect. Ilustritatea sa consimte cu adresa orașului Cluj, care îl ține pe contele Ștefan Tisza moralicește incapabil de a rezolvi problema națională din Ungaria și totuși dânsul șade și mai departe în scaunul, în care l-a așezat guvernul partidului muncii și în care dânsul acum cu atâta seninătate reprezintă politica contelui Ștefan Tisza, deci a unuia om, pe care Ilustritatea Sa îl ține moralicește incapabil să rezolve o mare problemă politică a statului ungar. Văzând și descoperind această comedie noi Românii am putea să nu dăm nici o însemnătate mai departe acestei afaceri și să socotim terminată datorința noastră față de propunerea din chestie a conducerii comitatului nostru.*

Noi însă nu ne opintim de farzele d-v., ci ne facem datoria integral față de statul, din care facem parte. Și sub acest raport suntem necesați a constata, că chestia, despre care se vorbește acum, nu este una de toate zilele, ea este chestia de existență a statului ungar.

Dela rezolvirea norocoasă a problemei naționale în Ungaria atârnă viitorul, atârnă viața ori prăbușirea acestui stat. Căci, ori cum ați fi d-v. de însuflețiți pentru ideea statului unitar național maghiar, trebuie să recunoașteți, o recunoaște statistica d-v. oficială, că în statul acesta jumătate din locuitorii lui o dau popoarele nemaghiare. Este deci o simplă născocire statul unitar național maghiar, care numai astfel se poate susține dacă jumătate din locuitorii țării vor fi siliți prin baionetele jandarmilor să-și împlinescă îndatoririle lor față de stat. Și trebuie d-v. să concedați că nu se poate susține nici un stat cu asemenea mijloace, căci în timpuri de restriște va fi imposibil ca la 10 milioane de cetățeni să-l pui fiecăruia în spate câte un jandarm care să-l facă a-și iubi patria. Iubirile cu deasila au întotdeauna urmări fatale. Trebuie deci să recunoașteți d-v. că rezolvirea problemei naționale în Ungaria, care nu poate fi alta, decât a afla mijloacele ca toți cetățenii să-și iubească patria din suflet și din inimă curată, este o necesitate de existență pentru patria noastră. Ferrea necesitas, cum zice poetul latin.

Dacă însă d-v. și bărbații de stat ai Ungariei vor recunoaște imperativul acestei necesități, atunci trebuie să primiți cu toții și consecvențele ei. Iară acestea consecvențe se reasumă toate într-una singură: să abdicați la chimera statului unitar național maghiar și să recunoașteți tuturor popoarelor țării, maghiar și nemaghiare, dreptul firesc la existența lor națională și să abordați cu supremă datorință a statului îngrijirea în măsură absolut egală de interesele politice, culturale și economice a tuturor neamurilor acestei țări. Ideea statului unitar național maghiar este sentința de moarte a acestui stat, căci ea este proclamarea luptei împotriva firei, iar cel ce luptă în contra legilor firei, trebuie să piară. Ideea aceasta prin conținutul ei

chiar pretinde, ca neamurile nemaghiare ale țării să admită chiar dânsese, ca ele mereu să se împuțineze și ungerii să sporească, ele mereu să sărăcească și ungerii să se îmbogățească, ele mereu să intre tot mai adânc în negura inculturii și ungerii să se întărească tot mai mult culturalicește. Pe asemenea absurditate nu se poate întemeia statul. Eu cred însă că statul nostru nu este copt pentru peire, el mai are în sine putere de viață și astfel sunt convins că va trebui să vină bărbatul de stat și va trebui să se nască opinia publică în atmosfera căreia acel bărbat de stat va rezolvi problema națională a Ungariei spre fericirea noastră a tuturor și mai presus de toate spre fericirea patriei noastre.

Regret adânc, când sunt necesitat a declara, că acest bărbat de stat într'adevăr nu este contele Ștefan Tisza. Mulți dintre noi au avut încredere în loialitatea acestui bărbat și bunele lui intenții, mulți au crezut până în zilele din urmă că contele Ștefan Tisza este bărbatul providențial care va aduce la sănătate statul nostru bolnav și va rezolvi marea problemă națională în această țară. Toți s'au înșelat amar. Contele Ștefan Tisza a crezut, că bărbații, cari compun comitetul național, sunt din aluatul mamelucilor săi și îndată se vor încovoia, când dânsul va da mâna cu ei. Contele Ștefan Tisza a crezut că conducătorii politici ai poporului român din Ungaria și Transilvania pentru un blid de linte vor vinde dreptul imprescriptibil al neamului lor la viață națională. S'a înșelat. Dar azi nu mai este nimeni nici între noi, care să mai creadă, că premierul ungar de fapt a avut intenția să rezolve chestia națională. Contele Ștefan Tisza ar fi putut să dovedească seriozitatea acestei intenții săvârșind până acum măcar un singur fapt de dreptate față de Români, măcar schimbarea ordinațiunii ministeriale despre catehizare, ca să ne lase să ne rugăm măcar lui Dumnezeu în limba noastră, după ce bunul Dumnezeu, așa cred eu, afară de unguerește înțelege și biata noastră limbă. Dar contele Ștefan Tisza n'a făcut-o nici asta, ci dimpotrivă ne-a încărcat de noi nedreptăți, cari sporesc și tot mai mult ne umplu sufletele de desnădejde. Și pe lângă toate acestea tocmai în zilele din urmă contele Ștefan Tisza a pus vârf tuturor amărăciunilor pe cari ni le-a cauzat: a nedreptățit în modul cel mai iloyal unul dintre cei mai vrednici reprezentanți al neamului nostru în parlamentul ungar, pe deputatul Dr. Alexandru Vaida (Aplauze lungi din partea Românilor), învinuindu-l pe bază absolut subredă de rusofilism. Noi protestăm cu ultima energie în contra acestei acuze nedemne și ne provocăm la istorie, care dovedește că oricât de mult am suferit în patria asta, noi și neamul nostru niciodată pentru nici un moment nu ne-am clătinat în credința noastră față de patrie și tron. Cum vine contele Ștefan Tisza să arunce acuză în fața poporului românesc, căci pe acest popor îl reprezintă Vaida, să-i arunce acuză necredinței acestui popor, care cu „Înălțatul Împărat” pe buze și în inimă se naște, trăește și moare? Această ieșire atât de regretabilă ne-a întărit definitiv în credința noastră, că nu partidul muncii este acel partid, și nu contele Ștefan Tisza este acel bărbat, care va fi în stare să rezolve problema cea mare a chestiei naționale din statul ungar.

Dacă însă sub acest raport nu avem încredere în partidul muncii și în contele Ștefan Tisza, tot astfel nu ne încercăm această încredere nici față de opoziția maghiară. Ori ar putea crede cineva că contele Apponyi Albert și contele Adrassy Gyula și contele Károyi Mihály sunt bărbații cari vor aduce victoria democrației adevărate în Statul Ungar? Contele Adrassy Gyula cu legea pluralității? Contele Apponyi Albert cu legea școlară? Contele Károyi Mihály în tovărășia lui Vázsonyi Vilmos? Nu, domnilor, bărbații aceștia nu vor democrație, nu vor libertate, nu vor dreptate, ei vor: puterea. Moșii și strămoșii lor nici ei n'au voit alta și de dragul puterii au fost gata să-și vândă țara și neamul oricui, care le-ar fi putut da puterea. După lupta dela Mohács marele ungar Szapolyai s'a dus la sultanul Suleiman, a închinat țara și i-a cerut pentru sine: domnia.

Marele Dvoastră erou național Francisc

Rákóczy II desperat de rezultatul revoluției sale s'a dus în Polonia să-l întâlnească pe țarul Petru cel Mare, ca să-l vândă lui țara și neamul cerându-i domnia.

Dar în acest timp, spre nefericirea lui, generalul său de acasă Alexandru Károlyi (atunci încă nu iera grof) l'a luat pe dinainte și a vândut el cauza națională Habsburgilor. În urma acestei trădări sunt grofi acuma și putrez de bogăți Károlyi-estii, dar strănepotul lui Károlyi din 1711, Károlyi Mihály de acum uită de obârșia grofiei sale și a imenselor sale bogății și se pregătește acum dânsul să meargă la Petersburg, la țarul Rusiei, cerșind puterea. În scopul acesta și-a adus aminte și de nefericiții săi frați din America, cari au părăsit Ungaria fiindcă n'aveau aici ce să mănânce, dar grofi nici acolo nu le dau pace, ci merg după ei peste șapte mări și șapte țări ca să le răpească câștigul pentru a ajunge cu banii lor la: putere. Contele Károlyi Mihály și soții săi pot să se ducă în dragă voie la țarul Rusiei, dar noi protestăm ca păcatul lor să ni se pună nouă în cărcă, cari nu odată chiar în contra revoluționarilor ungeri am apărat tronul Habsburgilor. Și protestăm în contra acestui joc primejdios cu rusofilismul chiar în numele patriotismului nostru sincer. Să nu se joace opoziția maghiară cu focul, căci dacă dânsii cred că pot ajunge la putere cu ajutorul țarului, ușor se pot trezi și popoarele să nădăjduiască drepturile lor dela: țarul.

Nu primesc propunerea comisiei permanente, căci ea respiră șovinismul păcătos, care va duce țara asta la ruină. Ci în conștiința patriotismului veritabil al poporului românesc din acest stat propun următoarea rezoluțiune (Cetește):

— „Comisia administrativă a comitatului Arad a luat cu regret la cunoștință, că tratativele dintre ministrul președinte ungar contele Ștefan Tisza și comitetul executiv al partidului național român din Ungaria și Ardeal inițiate în scopul unei înțelegeri politice n'au avut rezultat. Considerând însă faptul, că interese de existență ale statului pretind căutarea și aflarea unei baze, pe care împlinindu-se justele și echitabilele postulate naționale, politice, culturale și economice ale neamurilor nemaghiare din patrie să se creieze condițiunile consolidării interne a țării: — comisiunea municipală a acestui comitat dorește, ca guvernul ungar să-și țină de cea mai ponderoasă și mai urgentă datorință împăciuirea politică a popoarelor nemaghiare din țară, în primul rând a poporului român și inițierea fără amânare a unor noi tratative în acest scop.”

Vă rog să primiți propunerea mea.

Discursul dlui *V. Goldiș* a fost ascultat într'o tăcere sărbătorească. El de câteva ori a fost intrerupt de aplauzele șgomotoase ale Românilor, iar pe fețele contrarilor se oglindea adâncă impresiune a cuvintelor lapidare, simple, dar pline de adevăr ale oratorului nostru. Prefectul asculta cu atențiune încordată plecându-și adese trupul înainte și încrețindu-și fruntea. La sfârșit Românii strigă și aplaudează — străinii nici un singur cuvânt. Câteva minute liniște adâncă. Prefectul nu știa ce să facă. În sfârșit cere cuvântul preotul reformat *Szondy Béla*.

— *Szondy Béla: Eu nu primesc propunerea comitatului. Nu o primesc nici pe aceea a dlui Goldiș. Domnilor, chestia asta e o chestie mare. Nu e vorba aici de maiial, unde ne batem și iar ne împăcăm. E o mare problemă de stat. Ea se poate rezolvi numai cu iubire și dreptate. Să trecem peste circularele din chestie la ordinea zilei.*

— *Lázár Zoárd: Perorează pe tonul celui mai intolerant șovinism. Recitează clișeele tocite despre unitatea statului, limba maghiară, iubirea față de poporul românesc, dar pedepsirea fără cruțare a agitatorilor. Propune o rezoluțiune șovină.*

— *Dr. Köpf János: Apreciază discursul dlui Goldiș. Regretă că nu știe mai bine românește, să-l fi înțeles în întregime. Cu puține schimbări ar primi propunerea dlui Goldiș. Face dânsul o propunere în acest senz.*

— *Vicecomitele Dr. Dálnoky Nagy Lajos: Vorbește pentru propunerea comisiei permanente.*

Dr. Dénes Jakab: Reflectează dlui Goldis și-i cere să fie și dânsul lipsit de șovinismul românesc, dacă cere lipsa șovinismului ungu- resc.

— **Gyarmathy Ernő:** Primește propunerea lui Köpf.

— **Protonotarul Schill József:** Nu am vorbit în sala aceasta niciodată despre politică. Acum însă mă văd necesitat a face aceasta. Văd că nimeni nu vrea să primească propunerea comisiei permanente. Eu înțeleg motivele recomandatoare ale dlui vicecomite, dar ajung la concluzia contrară. *Retrag propunerea comisiei permanente și propun ca onorata congregațiune să treacă peste adresele din chestiune fără nici o motivare la ordinea zilei.*

Toată congregația a răsuflat mai ușor. Românii au retras coala cu care ceruseră votarea nominală și noua propunere a protonotarului s'a primit cu unanimitate.

Astfel ziua de azi în congregația Aradului s'a terminat cu desăvârșita învingere a Românilor.

Chestia românească și presa străină. În „Le Grande Revue” din Paris, nrul dela 10 Aprilie c. d. **Maurice Pernot** publică rândurile următoare asupra întrevederilor dintre suveranii și conducătorii politicii externe ai statelor din tripla alianță cari au avut loc în ultimul timp:

Nu interesează dacă trebuie să se dea acestor vizite o mare însemnătate politică ori dacă trebuie socotite numai ca manifestări de simplă curtuozitate: lucru de căpetenie e că ele au dat naștere la comentarii foarte interesante și că ele chiamă luarea-aminte a tuturor asupra unora din chestiunile cele mai grave și mai urgente ce se pun azi Europei. Presa oficioasă a celor trei puteri aliate se folosește de acest prilej pentru a exalta solidaritatea și puterea crescândă a triplei alianțe; organele acesteia, pentru a face unele rezerve și pentru a da pe față, destul de neîndemânatic, anumite motive de neliniște. Se pune întrebarea: spre care din cele două grupări ce-și fac echilibrul în Europa are să se îndrepte mai la urmă politica statelor balcanice? Se observă noile înfățișări ale problemei mediteraneană se descoperă afinități neliniștitoare între ambițiile Italiei și planurile Germaniei și în mediterana se vede pentru tripla alianță o nouă sferă de acțiune colectivă. Dela constatări precise se trece ușor la ipoteze nelămurite și dela ipoteze la învinuiri zadarnice. Poate e mai bine, fără a voi să privim prea departe, să cercetăm lucrurile în ele însele și să le spunem așa cum ele se înfățișează azi.

O oarecare ostilitate împotriva alianței ori hegemoniei Germaniei se dăduse pe față în Austro-Ungaria, mai ales în cercurile unguerești în timpul crizei balcanice și, de curând de tot, în vremea polemice de presă dintre Germania și Rusia. Această dușmănie desvăluiește mai de grabă o stare de spirit decât o atitudine a guvernului. Nu mai suntem în vremea când contele Aehrenthal voia să scoată politica Vienei de sub îndrumarea Berlinului: niciodată monarhia dualistică nu și-a simțit soarta mai strâns legată de aceea a puternicului și imperiosului său aliat. *Austro-Ungaria, foarte slăbită prin criza răsăriteană, se resemnează mai mult ca ori când să se lase apărută, dar tocmai slăbiciunea sa a devenit pentru Germania motiv de îngrijorare.* Guvernul din Berlin a impus Austriei să-și asigure apărarea prin înarmări nouă — și Austria s'a supus. Azi, încordarea în legăturile dintre Români și Maghiari preocupă pe Germania: alte sfaturi date probabil pe acelaș ton. După ce s'a întâlnit împăratul Francisc Iosif și cu contele Berchtold, împăratul Wilhelm a primit în audiență pe contele Tisza. Se poate bănui că această din urmă convorbire n'a avut de loc ca obiect principal criticele ridicate de presa unguerească împotriva Germaniei, ci mai de grabă politica guvernului din Pesta față de Români — înăluntru și în afara granițelor politice. Una din urmările crizei balcanice a fost, fără îndoială, apropierea României de Rusia: între cei doi vecini România trebuie neapărat să incline de partea celui mai tare. De aci înainte poporul românesc se gândește cu mult mai puțin la Basarabia și cu mult mai mult la Ardeal. Bine înțeles, guvernul din București nu se gândeste să ia poziție riscând să se compromită dacă legăturile dintre Austria și Rusia s'ar îmbunătăți: el e hotărât pentru moment, să nu facă politică în stil mare ci să-și concentreze toate puterile în direcția unei politici balcanice. Cu toate astea, înainte de a pleca din Berlin, împăratul Wilhelm a văzut pe prinții moștenitori ai României cari se du-

ceau să prezinte pe fiul lor mai mare la Petersburg și poate să pună la cale pentru el o căsătorie avantajoasă; e vorba, apoi, de o altă căsătorie între prințesa Elisabeta a României și moștenitorul Greciei. Tarul a încărcat de atenții măgulitoare pe oaspeții săi Români; presa rusească le-a făcut primirea cea mai bună. Și în clipa în care legăturile între Petersburg și București se strâng, *guvernul unguerec face greșeala de a-și instrăina prin măsuri apăsătoare pe supușii săi români din Ardeal și Bucovina (sic!).* O lege nouă electoară vine să sporească încă inferioritatea lor față de Maghiari. Rezultatul nu s'a făcut așteptat. În tot regatul român se ridică o mișcare de vie dușmănie împotriva Austro-Ungariei; la București, la întrunirea Ligii Culturale, un arhimandrit, ofiteri, profesori universitari au protestat împotriva acțiunii arbitrare a guvernului unguerec. Această mișcare de împrejurărilor un caracter de gravitate care n'a scăpat atenției guvernului din Berlin. Germania se folosește de toată influența ei pentru a face ca Austro-Ungaria să-și schimbe politica balcanică: ne putem îndoi de rezultat.

În „März” din München (din 18 c.) se publică un articol asupra necorectelor afaceri financiare ale guvernelor unguerești.

Deschiderea sesiunii delegaționale. Se anunță din Budapesta: Poimâne, Mercuri, în 29

Aprilie înainte de amezai moștenitorul de tron arhiducele Francisc Ferdinand va primi în palatul din Buda în numele M. Sale monarhului delegațiunile.

Având loc de data aceasta desbaterile delegaționale, în capitala Ungariei se vor prezenta mai întâi moștenitorului la orele 10 înainte de amezai delegații austriece, apoi la orele 10 și jumătate cei ungari.

După această deschidere festivă a sesiunii delegațiunile își vor începe în aceeași zi lucrările.

Azi după amezai la orele 4 delegațiunea ungară a ținut o consfătuire prealabilă, iar mâne după amezai la orele 5 va avea loc ședința de constituire.

În ședința de mâine se va distribui între delegați și „Cartea roșie” care, după cum se știe, cuprinde acte diplomatice, privitoare la evenimentele războiului balcanic, cu ajutorul cărora, contele Berchtold încearcă să motiveze politica externă din timpul din urmă a monarhiei.

Moștenitorul de tron va sosi la Budapesta Mercuri dimineața la orele 8. Privitor la plecarea lui din Budapesta nu s'au luat încă dispoziții.

Mâne, Marți, vor sosi la Budapesta delegații austriece.

Sinoadele eparhiale.

Arad, 27 Aprilie.

Ieri la Dumineca Tomii necredinciosul și-au început ședințele sinoadele celor trei eparhii române din Sibiiu, Arad și Caransebeș.

Ziua primă a trecut cu formalități. Cei trei episcopi și-au rostit discursurile de deschidere, s'au constituit birourile, s'au citit „esibitele” și s'a fixat termenul ședinței proxime, la toate sinoadele pe azi la orele 3 d. a.

Sibliu.

În cuvântul de deschidere al Excelenței Sale Domnului Arhiepiscop și Metropolit **Ioan Mețianu** aflăm de astădată o notă cu desăvârșire nouă în istoria bisericeii noastre: *ingrijirea bisericească de credincioșii din America.* Reproducem aci această parte din discursul I. P. Sfinției Sale. Este următoarea:

— „Pentru întărirea credincioșilor noștri, tot mai mult în acea sfântă credință, și pentru alipirea lor, tot mai tare de biserica străbună, eu, pe lângă repetite sfaturi arhieresti, adresate clerului și poporului nostru, la anumite ocaziuni, am mai organizat și am mai aranjat și conferințele preoțești, la acele lucrări salutare.

Ingrijirea aceasta a mea, nu s'a mărginit numai la hotarele arhidiecezei noastre, ci ea s'a extins și peste Ocean în America, la cel peste o sută de mii poporeni ai noștri, instrăinați acolo, pentru ameliorarea subsistenței lor.

Pentruca și acel poporeni ai noștri, și acolo în străinătate, să se bucure de scutul și binecuvântările bisericeii noastre, și să nu rătăcească în noianul cel mare al popoarelor de acolo, în conțelegere cu consistorul nostru, succesive și pe rând, am trimis acolo până acuma opt preoți, pentru păstorirea lor, dar după ce, mai ales din nearondarea parohiilor de acolo, se ivise serioase neînțelegeri, nu numai între unii preoți, dar și între unii poporeni ai noștri de acolo: în toamna trecută, am trimis și un comisar consistorial, în persoana parohului nostru Constantin Proca, din Râșnov, cu însărcinarea de a regula toate divergențele, de a aronda toate parohiile, și a le organiza, după Statutul nostru organic.

Pe lângă acestea, eu, atât prin exmisul consistorial, cât și printr'o pastorală arhiericească, am sfătuit, părintește, pe ai noștri de acolo, a ținea cu tărie, la biserica străbună; a ținea strânsă legătură și cu bisericile și școalele lor de acasă; a ținea strânsă legătură cu rudeniile și prietenii de acasă; a nu se stabili acolo, pe toată viața lor, pentru a nu se pierde în noianul străinilor; ci după ce își vor

aduna ceva capital, să se reîntorcă larăși între ai lor, la vatra părintească. Iar celor căsătoriti și cu copii, le-am recomandat a-și crește copiii, în legea și limba străbună, prin preoții lor.

Deși toate acestea au făcut mare bucurie celor de acolo, iar comisarul a îndeplinit conștiințios toate însărcinările, se prevede totuș, că ele numai așa vor da roadele dorite, dacă vom mai avea acolo, și un organ mai superior de controlă, cu a cărui instituție se ocupă și consistorul, mai ales după ce și înaltul nostru guvern a cerut aceasta, printr'un rescript mai nou al său”.

În restul vorbirii de deschidere I. P. S. Sa se ocupă mai intensiv cu chestia școlară și — între altele — spre bucuria noastră a tuturor amintește că „fiind vechiul nostru edificiu al gimnaziului interior din Brad tare deteriorat și necorespunzător în luna trecută s'a inițiat zidirea unui nou edificiu gimnazial corăspunzător și pentru complectarea acelu gimnaziu la opt clase”.

Caransebeș.

Duminecă la orele 10 a. m. se începe sf. liturgie împreună cu chemarea Duhului sfânt. Celebranți: I. P. C. Sa părintele arhimandrit Filaret Musta, P. C. Sa părintele protosincol Tr. I. Badescu, P. O. D. protopresbiteri Andrei Ghidlu, Ioan Pepa și Traian Oprea.

După sfânta liturgie toți deputații sinodali se adună în sala mare a magistratului orășenesc. de unde se trimite o deputație, care să invite pe P. S. Sa d. episcop Dr. E. M. Cristea.

Sosind P. S. Sa, invită notarij deja aleși să ocupe locurile, numește de notar al zilei de azi pe d. Dr. C. Cornean, deschide apoi sinodul printr'un frumos discurs. Discursul e ascultat cu interes, fiind aprobate cu însuflețire ideile susținute în el.

Urmează cetirea apelului nominal și fiind prezenți 47 deputați, sinodul e declarat capabil de a aduce concluze valide.

Se cetește lista membrilor diferitelor comisii, cărora li se împart apoi spre studiere actele prezentate.

Anunțându-se proxima ședință pe Luni la orele 3 p. m., sinodul se închide.

Discursul de deschidere a P. S. Sale părintelui episcop **Dr. Miron E. Cristea** este cuvântul unui bărbat luminat, care a pătruns marele adevăr, că numai *cultura* este adevărata putere mântuitoare a fiecărui neam.

P. S. Sa părintele episcop **Dr. Miron E. Cristea** zice:

— „Precum în viața celorlalte popoare, am d

în viața poporului nostru românesc din patrie, biserica noastră ortodoxă română după organizația ei nu este exclusiv o instituție religioasă, ci și propoveduitoarea culturii românești în masele largi ale credincioșilor ei.

Considerând starea poporului nostru, misiunea culturală a bisericii a devenit de-a dreptul o necesitate vitală, căci știut este, că popoare mari și cu multă forță fizică și-au pierdut existența, fiind prefăcute de popoare mult mai mici, dară superioare în cultură. Multe astfel de popoare inculte au dispărut din lume cu toată comoara sufletului lor specific; ba uneori — între alți factori — poate și însăși credința comună a popoarelor conlocuitoare să contribuie la asimilarea unuia popor, care nu se știe ridica la nivelul cultural, care să-i asigure individualitatea etnică.

Deci în interesul asigurării credinței noastre strămoșești și a bisericii sale, și în interesul viitorului credincioșilor noștri trebuie să facem tot ce ne stă în putință pentru întărirea nu numai a ortodoxismului credinței noastre, ci și pentru promovarea culturii noastre românești, infiltrate de duhul învățăturilor bisericesti.

Cultura — în înțelesul modern al cuvântului — nu constă numai din însușirea cunoștințelor de lipsă pentru instruirea noastră individuală, ci cu adevărat cult se poate numi azi acel individ și acel popor, care are o largă pricepere și un viu interes nu numai pentru trebuințele sale individuale și familiare — fie materiale sau sufletești — ci și pentru afacerile obștești ale bisericii, neamului, patriei și omenimii în toate ramificațiunile lor multiple. Iară acest interes nu-i iertat să rămâie platonice, ci să se manifesteze într-o muncă stăruitoare pentru progresul obștesc și într'un spirit de bogate jertfe pentru instituțiunile, cari mijlocesc acest progres în toate direcțiunile”.

Sedința de azi după amiază.

Azi după amiază la orele 3 se începe ședința a II-a sinodului.

La ordinea zilei e raportul comisiei financiare. Raportor: **Dominic Rațiu**.

Raportul general al senatului episcopesc se primește în general și în special. Din raportul despre socoțile librăriei și tipografiei diecezane se constată un venit curat de 3373 cor. 18 fil. Se iau dispozițiuni pentru o regulare mai intensivă a lucrărilor dela tipografie și introducerea unui control mai strict.

La convenția episcopescă restanțele prea mari în anii trecuți, au scăzut cu 4374 cor. 50 fileri.

Urmează raportul senatului bisericesc. Deputatul **Dr. Grosșan** (Oravița) cere elaborarea unei instrucții pentru preoți în combaterea concubinatelor, cari sporesc între credincioși în măsură îngrijorătoare.

Raportul despre vizitațiunea canonică făcută de părintele episcop **Dr. M. E. Cristea la Vârșet**, când P. S. Sa a sfințit pompoasa biserică de acolo, se ia la cunoștință cu mare însufletire. P. S. Sale i se fac ovățiuni călduroase.

Raportul despre ameliorarea dotațiunii preoților provoacă o discuție lungă și foarte animată. Vorbesc preoții **Novacoviciu**, **Dr. Gheorghe Popovici** (protopopul Lugojului), consilierul de secție în minister **Dr. Petru Ionescu**, arhimandritul **Dr. Iosif Badescu** și protopopul **Ghilezan** din Ciocova. Se decide înființarea unui fond special pentru ameliorarea dotațiunii preoților.

Cu aceasta se termină ședința a II-a la orele 6 și jumătate.

Arad.

La Arad serviciul divin a fost pontificat de însuși P. S. Sa părintele episcop **Ioan I. Papp**. S-a remarcat însă cu oarecare mirare numărul mic al publicului. Au lipsit din catedrala spațioasă a Aradului chiar mulți dintre deputații sinodali. Să aibă momentul acesta vre-o notă remarcabilă? Nu credem.

După serviciul divin publicul și deputații au fost cu părintele episcop s'au dus la seminar, unde s'a făcut, ca de obicei, deschiderea ședinței. Părintele episcop și-a cetit discursul de deschidere cu accente uzitate, cam nervos din cauza obosealilor multe în zilele din urmă. Conținutul discursului e clișematic și nu am auzit încă nimic nou ce ar putea interesa

După discursul de deschidere rostit a urmat constituirea biuroului, numindu-se notar general al ședințelor părintele protopop **Mihailu Păcățianu** din B. Comloș, după ce fostul notar general **d. V. Goldiș** a abzis și și-a depus mandatul de deputat sinodal. După constituire s'a făcut raport despre actele intrate la sinod, cari au fost împărțite la diferitele comisiuni. (Cea școlară a și fost imediat timbrată ca „Interesată”).

Ședința s'a terminat la orele 12^{1/2}.

ȘEDINȚA II.

Ședința a II-a s'a deschis azi la ora 3 p. m., presidată fiind de P. S. S. episcopul **Ioan I. Papp**.

D. notar **Petru Băran** citește protocolul luat la deschiderea de ieri a sinodului, care se primește și se dă spre verificare.

P. S. Sa mai citește petițiunile deputaților sinodali, cari din motive de morb ori familiare absentează dela această sesiune. Se mai cetesc rapoartele noi și repartiția lor după comisiuni.

În locul rămas vacant în comisiunea organizatoare în urma demisiei dlui **Vasile Goldiș** și decesului lui **Iosif Gáll** — vicarul **Mangra** propune să fie numiți alții noi în persoana dlui **Truția** și a protopopului **Georgea**, ceace se primește. A mai fost completat postul de notari cu dnii **Dr. Pap** și **Regman**.

La ordinea zilei sunt rapoartele comisiei bisericesti și celei epitropești. Se dă preferință comisiei bisericesti, al cărei raportor e **Mihailu Lucața**, protopopul Șiriei.

Raportul senatului bisericesc al districtului consistorului rom. gr. or. din Arad pe 1913 arată activitatea prodigioasă deși — spune raportul — duhul vremii în general s'a resimțit asupra vieții religioase a diecezei. În special concubinatele, fiind obiceiul intrat în populație, nu s'au putut reduce simțitor; secta nazareană a crescut, deși consistorul luptă în contra acestei apariții demoralizatoare și aderenților ei fanatici. Comnua Pustamedies care a fost până acuma filie, va deveni parohie matră. Raportul evidențiază activitatea clerului, hirotonirile, alegerile de protopresbiteri noi, starea parohiilor, nașcutii, morții, trecerile dela o religie la alta, emigrați (mai mulți din Șiria, Lipova și Timișoara), statistica profesorilor și elevilor dela seminarul din loc etc. — Se insistă asupra vizitelor canonice ale P. S. Sale cu ocaziunea sfințirilor de biserici noi ori renovate, în cari parohii P. S. Sa a fost primit cuviincios atât de credincioși cât și de autorități. Se menționează darurile făcute diecezei, respective bisericilor, dintre cari mai mare a fost darul băncii „Victoria” (aclamări).

— Raportul general se ia la cunoștință și se dispune tipărirea lui ca anexă la protocol.

Dl **Sava Raicu** ia cuvântul: Am văzut scăderile, năcazurile cari amenință biserica. Să nu trecem așa repede peste ele. Să ne ocupăm puțin de fundamentul răului acestuia și să căutăm remediul. Unei case stricate să nu i se repare numai coperișul, ci dela temelie. Starea de an a bisericii s'a înrăutățit; de fapt sunt și atacuri mai multe, dar prin urmare trebuie și muncă mai intensivă. Nu vreau să fac pe moralizătorul, dar aceasta e o chestie delicată, care poate că aruncă o umbră asupra mea că o spun, totuși nu o ascund pentru că mai înainte de toate țin la neamul meu. Bunăoară în biserică nu ni se dă voie să lucrăm după cum se cuvine. De ex. preoții — onoare excepțiunilor — nu catechizează conștiințios, ceace slăbește moralul copiilor. Trebuie capacitat copilul de mic ca să-l cunoască legea. E aceasta nu numai o chestiune bisericască ci eminentamente românească. Acestor lucruri triste trebuie pus capăt pentru prosperarea bisericii și, în consecință, a neamului. Eu cunosc starea aceasta din atingerea zilnică cu populația rurală. În comunele cu preoți model totdeauna sunt și țărani model. Rog să se insiste mai mult asupra acestei chestiuni importante. Vedem doar ce fac străinii; vedem preoții catolici mergând pe stradă în fruntea grupului de copilași, ca păstorul adevărat cu turma sa. Dela părinții buni vin numai copii buni, cari nu se vor lepăda de ei. Ne trebuie legătura sfântă dintre părinți și fii (aprobări).

P. O. D. George Popovici răspunde că con-

sistorul își face datoria. Chestia catechizării de altcum aparține senatului școlar.

După aceasta raportul se citește și în special insistându-se mai mult asupra aplicării absolvenților de teologie ca învățători. Se naște o discuție animată, rămânând ca asupra acestei chestiuni să se revină temeinic mai în urmă, deodată cu raportul eparhiei orădane, care are o dispoziție identică. — Se mai revine amănunțit asupra vizitelor canonice ale P. S. Sale, pentru cari sinodul îi aduce mulțămite. Un mic incident ridică dl **Nicolae Zigre**, care — referitor la emigrați — spune că aceia nu sunt pierduți pentru parohia respectivă, deoarece trimit bani acasă, își lasă familia aci și în majoritatea cazurilor se întorc la cămin.

Urmează raportul general al senatului dela consistorul din Oradea-mare.

Unele apariții simptomatice și constatări triste — spune raportul — s'au ivit în cler. Senatul a făcut pașii necesari pentru ameliorarea situației și înlăturarea răului. O comună era să treacă la catolici, dar a fost împiedecată. Activitatea pastorală a preoților a fost incunoștințată prin rapoarte individuale. Circularele ordonă catechizarea serioasă, deoarece religiozitatea pe la orașe a decăzut. În lipsa învățătorilor, numărul cântăreților bisericesti a scăzut, vor trebui pregătiți alții. Parohii vacante sunt multe. În deosebi se remarcă ajutorul de stat „considerabil” acordat districtului Orășii-mari. La bisericile zidite ori renovate a participat însuși P. S. Sa, respective un mandatar, pentru care i se exprimă mulțămite.

Raportul se ia la cunoștință în general și se procedează la cetirea în special. În deosebi se discută chestiunea teologilor absolvenți, cari sub deosebite pretexte nu-și caută parohie, deși sunt multe vacante.

Urmează raportul comisiei epitropești.

Referent dl **Petru Ionaș**. Întâi se citește în general raportul senatului epitropeesc al consistorului din Arad, arătând activitatea cu privire la administrarea fondurilor și averilor, chestiunile rezolvate și pendente. Restanțe sunt mai multe ca în trecut. Controlarea averilor bisericesti și școlare, cenzurarea socoților acestora. Starea fondurilor de bucate (cereale) s'a îmbunătățit. Conspectul general arată starea averilor; mai rămâne a se ceti în special și a se verifica. Reflexiuni se fac la unele erori ale consistorului din Oradea; comisiunea epitropească constată referitor la acestea că ajutoarele primite într-o vreme dela Oradea s'au restituit împreună cu interesele lor, astfel noi pretențiuni nu se mai pot ridica. Din contra epitropia cere sinodului eparhial restituirea unei sume, din care se înfruptă consistorul de Oradea-mare, fără a avea drept. Orcum lucrurile trebuie lămurite. Asupra acestei din urmă părți a raportului se naște o discuție animată, rămânând ca pentru rezolvirea acestei chestiuni să se constituie o comisie specială, care să studieze afacerea și să ia măsuri în consecință. Ne având însă timpul material necesar în această sesiune, rămâne pentru mai târziu. P. S. Sa propune o comisiune de 6, rugând pe dnii deputați să-l dispenseze de a fi președintele acestei comisii. Se primește unanim.

În urmă se procedează la cetirea raportului general al senatului epitropeesc din Oradea-mare. Raportul pornește dela constatarea că nu se află organe competente pentru conducerea afacerilor epitropești, la cari se recere cel puțin cunoștința scrisului. Rapoartele sosite în parte au fost respinse pentru corectare și întregire. Trebuie să se facă o reformă a administrației averilor bisericesti și pentru controlul riguros să se numească un contabil.

Comisiunea propune ca raportul să se ia la cunoștință în general; excepționează însă postul de controlor contabil, căci consistorul orădan și de altcum se plânge că stă slab cu bugetul.

(O voce: Trebuie numit contabil Olteanu prietenul lui Mangra!)

Urmează raportul consistorului Orădan despre administrarea fondurilor: socoțile, inventarii, valorile în bani și efecte etc. Referatul fondurilor și averii fundațiunilor se face în comparație cu cel de pe 1912, ca să se evidenție rezultatul. Mai sunt pretențiuni pendente pra unor fonduri, P. S. Sa insistă să se fa-

puneri concrete cu înălțurarea amănunțelor de lucru.

Raportul se ia la cunoștință.

Mangra se mai plânge că unele fonduri numai nominativ sunt administrate de consistorul din Oradea; de fapt arădanii fac ce vreau cu ele.

P. S. Sa îl mângâie zicându-i că Orădanii cel puțin administrează sufletește.

Cu acestea ședința se ridică la orele 6 și jumătate.

P. S. Sa propune ulterior, și se primește, ca în chestia sporirii pedagogilor, deputații să se intrunească mâine dimineață la ora 8 și jum., fiind mai cu seamă în această privință școlile amenințate și comisia școlară având în chestia aceasta nenumărate rapoarte, cari nu se pot discuta la ordinea de zi.

Monstra sentința dela Sătmar.

— Martirii credinței românești. —

Arad, 27 Aprilie.

O telegramă ce ne-a sosit din Sătmar astăzi seară la ora 7 și jumătate ne-a confirmat sfârșitul acestui revoltător proces, sfârșit pe care-l puteam ușor prevedea. Această sentință e dară și va rămâne, ca o strălucire a sincerității guvernăntilor acestei țări, sinceritate care pare așa de anacronică printre cochetările neghioabe și printre șiretlicurile unui Tisza și ale celorlalți de seama lui. Violenta asta a sincerității unguerești s'a deslănțuit acum bineșor și se va mai deslănțui până va avea vreme. Martirajul unui preot ca George Murășan și al unor poporeni ca cei din Mofltinul-mic, ne dă tărie, căci acest martiraj amar e o faptă, care odată va putea spune multe.

Dăm aici tabloul acestui sfârșit, care de sigur nu va salva Ungaria:

1. Preotul George Murășan, de 55 ani, 1 an și 6 luni temniță ordinară.
2. Ioan Ceghl sen., de 63 ani, 8 luni și 3 săptămâni temniță ordinară.
3. Iacob Moldovan, de 31 ani, 6 luni temniță ordinară.
4. Petru Tarța, de 23 ani, 6 luni temniță ordinară.
5. Andrei Botiș, de 19 ani, 3 luni temniță ordinară.
6. Vasile Șuta, de 17 ani, 3 luni temniță ordinară.
7. Grigore Borota, de 35 ani, 3 luni temniță ordinară.
8. Ioan Ceghl jun., de 36 ani, 3 luni temniță ordinară.
9. Ștefan Șoncodi, de 28 ani, 3 luni temniță ordinară.
10. Pavel Șoncodi, de 28 ani, 3 luni temniță ordinară.
11. Grigore Bontea, de 33 ani, 3 luni temniță ordinară.
12. Augustin Cadar, de 70 ani, 3 luni temniță ordinară.
13. N. Gergely, de ? ani, 3 luni temniță ordinară.
14. Ioan Variu, de 20 ani, 3 luni temniță ordinară.
15. Femeia lui Ion Tarța, de ? ani, 15 zile temniță ordinară.

Cellalți au fost achitați.

Și-au apărut legea de batjocura străinilor, cari sub haina preoțească ascundeau gânduri murdare de agenți ai maghiarizării și iată cum i-a răsplătit pentru asta, sauerana imoralitate

care se etalează la cârma scumpel noastre patrii. Dela Vasile Șuta, un băiat de 17 ani, până la moșneagul Augustin Cadar, care numără 70 de ani, 15 cetățeni prea cinstiți pentru o țară ca a noastră, vor infunda de nou temnițele mizerabile... în numele M. Sale regelui. Într'o țară, unde turtul e un secret public, într'o țară unde șantajile ovrelești nu le vede nimeni, într'o țară unde un prim-ministru ajunge celebru în urma unei enorme panamale, în țara corupției celei mai avansate, în care toate mârșeveniile celor mari sunt socotite de aventuri galante... în țara asta e o crimă să-ți aperi legea de batjocura unui Rutean maghiarizat, care-și face din biserică tarabă pentru micile ori marile lui gheșturi. Da, e o crimă monstruoasă să te naști „valah” incult într'o țară așa avansată cum e țara noastră, în care moralitate a fost scoasă definitiv din uz, ca o vechitură stupidă.

Martirii dela Mofltin înseamnă o pagină neagră în acest lent amurg al Ungariei. Spre temnițele ale căror uși se vor închide ca mâne în urmele acestor martiri privește azi un neam care se trâmână și... tace....

Spre temnițele acele reci, severe și chinuitoare privește un neam care se sbate, sgârle glia, care suferă și luptă și care așteaptă să-și spuie cuvântul...

Prin scrisul nostru acest neam își trimite salutul adânc și cald și toate condoleanțele lui, celor ce sufer pentru dreptate!!

Dela elevii liceului din Băcău primim azi seara următoarea telegramă:

„Urmărim cu dragoste frățească lupta aprigă care o duceți pentru limba și biserica națională. Procesul din Sătmar nu a făcut alta decât să redestepte și mai mult conștiința națională.

Onoare acelor ce se sacrifică pentru sfânta cauză. — Elevii liceului din Băcău.

Știrile zilei.

Războiul american.

Washington. — Guvernele statelor sudamericane Brazilia, Argentina și Chile și-au oferit serviciile guvernului american ca să mijlocească aplanarea conflictului pe cale pașnică. La propunerea celor trei state sudamericane au aderat și reprezentanții celorlalte state americane și reprezentanții diplomați ai puterilor europene. Președintele Wilson a primit cu bucurie propunerea statelor sudamericane dar a pus următoarele trei condiții:

1. Huerta să fie depărtat din postul de președinte al republicii mexicane, căci numai așa e posibilă soluția pașnică a crizei mexicane.

2. Ordinea constituțională restabilită în Mexico iar

3. pentru ofența adusă steagului american să se dea satisfacția cuvenită.

Audiența.

Viena. — Azi la orele 12 și jumătate M. Sa monarhul l-a primit în audiență pe ministrul de externe contele Berchtold, iar la orele 1 s'a prezentat la M. Sa moștenitorul de tron arhiducele Francisc Ferdinand pentru ca să primească instrucțiunile necesare privitor la delegațiuni.

Guvernul englez a mobilizat armata împotriva Ulsterului.

Londra. — După cum se anunță din Dublin trupele militare de acolo au primit ordin de mobilizare. Regimentele din Westend, Yorkshire și

Manchester sunt în drum deja spre Ulster. Motivul, pentru care a luat guvernul englez măsuri militare împotriva Ulsterienilor ar fi faptul ca voluntarii din Ulster și-au câștigat cu forța în noaptea de Vineri spre Sâmbătă 75 mii puști și un jumătate milion de cartușe, cari au fost împărțite cu automobilele în întreaga provincia Ulster.

În noaptea de Vineri spre Sâmbătă mai mulți voluntari Ulsterieni făcându-i pe păzitorii portului Bagore inofensivi au primit armele și muniția de pe un vapor afirmative german.

Alegerile în Franța.

Paris. — Ieri Duminecă s'a început în întreaga Franța alegerile parlamentare generale. Între deputații aleși până acum sunt în majoritate aderenții serviciului militar de 3 ani. Toți ministrii au fost realeși. Deasemenea a fost reales în cercul său și Caillaux, cecece a provocat mari demonstrațiuni împotriva lui pe străzile Parisului, din partea dușmanilor lui. După rezultatele cunoscute până acum, raportul numeric dintre partide se crede că va rămânea cel din ciclul anterior.

Starea sanitară a M. Sale monarhului.

Viena. — După buletinul dat astăzi seară boala M. Sale e în disolvare. Tusa a slăbit puțin. Expectorațiunea e multămitoară. Azi după amezai M. Sa a petrecut o jumătate de oră pe galeria mică.

Vizita miniștrilor turci la București.

București. — Miniștrii Turciei Enver și Talat Bey vor sosi în 3 Mai aci și după o petrecere de 3 zile vor pleca la Berlin.

O declarație oficială privitor la bătălia contelui Tisza față de d. Valda-Voevod.

Budapesta. — „Budapesti Tudositó” e autorizat din loc competent să facă declarația că a fost departe gândul de primul ministru contele Ștefan Tisza ca prin declarațiile făcute în cameră privitor la scrisoarea lui Gerovsky să-l facă responsabil pentru această scrisoare pe d. Vaida. Contele Tisza nici n'a avut de altcun o bază pentru aceasta. Ar fi regretabil — se spune mai departe în declarația oficială — dacă ceilalți deputați s'ar identifica cu d. Vaida, căci scrisoarea în orice caz e compromițătoară. Nu i se poate imputa primului ministru că provocat prin atitudinea dlui Vaida s'a folsit de scrisoarea lui Gerovski și a făcut-o cunoscută în cameră.

INFORMAȚIUNI.

Concertul

tinerimei dela seminarul român din Arad.

Arad, 27 Aprilie.

Aseară s'a ținut în sala hotelului „Crucea albă” concertul urmat de dans, al tinerimei dela seminarul român din loc. Societatea noastră românească a participat aproape în număr complet, de asemenea au sosit numeroși oaspeți din provincie. Dnii deputați sinodali, cari de prezent sunt întruniți la sinod, au onorat cu prezența d-lor această serbare a tinerimei. P. S. Sa d. episcop Ioan I. Papp nu a fost de față din cauza unei indispoziții — după cum auzim.

Concertul începe la ora 9 în fața sălii literalmente plină. Corul seminaristilor (teologi și pedagogi) mulțumită instrucției măestre și conducerii abile a domnului Trilion Lugojan, profesor de cant și muzică, a exe-

MARFA NOASTRĂ INTRECE RENUMELE NOSTRU!

Moda de zi:

Crepp, Cotelé, Whipcord, Teșături.

Deoarece ne străduim să oferim onor. mușterii numai cele mai bune calități de stoffe p. haine, costume și bluse în cele mai noi culori și țesături pentru prețuri solide. — Avem în depozit: Stoffe de haine, deco-rații, mătăsuri, dantele, achivite, paraplee, albitorii, elorapl. (A 1957)

Magzinul de modă ANDREE și WACHNER, Sibiu, strada Cisnădiei, (Heltauergasse).

cutat cu cea mai mare precizie și avânt artistic programul bogat și variat. Au plăcut deosebi compozițiile lui Ciprian Porumbescu: „Altarul Mănăstirii Putna” și valsul „La malurile Prutului”, cari au fost răsplătite cu o furtună de aplauze din partea asistenței numeroase. Duetele din aceste două compoziții au fost cântate de d-nii George Franțescu și Vasile Docea, ambii cu voce sonoră și de o melodie plăcută.

Acompaniamentul la pian a fost susținut de d-șoara Eleonora Luca, apreciată noastră pianistă din Arad, care profită de ocazie să ne delecteze mai întotdeauna la seratele și festivitățile românești din localitate. D-șoara profesoară a mai executat cu rară pricepere și simț artistic un „Solo la pian”, pentru care a fost aplaudată frenetic, bisată și răsplătită cu un minunat buchet de flori naturale.

Corul seminaristilor a mai cântat priceasna „Ochiul inimei mele” de A. Bena, „Fiii României” de G. Muzicescu și „Stejarul și cornul” de T. Teodorescu. În această din urmă compoziție s'a dovedit într'un solo admirabil, ca un bariton de forță d. Teodor Marcu, care cu vocea cultivată ar putea sta alături de mulți buni artiști de operă ai noștri.

Printre numeroasa asistență am însemnat pe doamnele:

Eugenia C. Pop (Arad), Sofia Beleş (Arad), Livia Vuia (Arad), Aurelia Petran (Arad), Hermina Vasilon (Arad) Sabina Opre (Zăbrani), Viora Savu (Arad), Hortenzia Velici (Arad), Cornelia Iacob (Arad), Georgina Lugojan (Arad), Sofia Mihulin (Arad), Minerva Rozvány (Arad), Ecaterina Vățian (Arad), Constanța Lazar (Arad), Gabriela Brădean, N. Lucuța (Șiria), Maria Pacu (Arad), Grațiana Bejan (Arad), Cornelia Popa (Arad), Eug. Evuțian (Arad), Catița Tatu (Arad), Florica Popovici (Arad), Iovanca Németh (Arad), Constanța Bodea (Buteni), Aneta Givulescu (Radna), Ana Luca (Arad), Elena Moldovan (Arad), Victoria Frațes (Arad), Victoria Antonescu (Arad), N. Mărginean (Nădlac), N. Cimponer (Vinga), Ana Sebeșan (Secusigiu), Mărioara Demian (Arad), Elena Ardelean (Beiuș), Silvia Cheveresan (Lipova), Ana Barbulescu (Secusigiu), Draghina Ștef (Arad), N. Seculin (Sân-Nicolaul-mic), N. Toader (Nădab), Lucia Stănescu (Arad) etc.

Domnișoarele: Veturia Petran (Arad), Elena Bălan (Arad), Șt. Iancu (Zăbranic), Onora Luca (Arad), Livia Vătan (Arad), Anicuța Pop (Arad), Cornelia Lugojan (Nădlac), Lucia Lucuța (Șiria), Florica Bodea (Buteni), Zorica Bodea (Arad), Olga Muntean (Arad), Livia Muntean (Lipova), Emilia Martin (Arad), Sidonia Cojoi (Arad), Aurora Mreje (Arad), Valeria Slatău (Măderat), Melania Stoica (Canlija-turcească), Letiția Caba (Curtea), Mărioara Bogdan (Pesac), Viora Cheveresan (Lipova), Viorica Rusu (Curtici), Cornelia Sebeșan (Secusigiu), Emilia Pinter (Mîșca), Lucia Pinter (Arad), Veturia Rusan (Deva), Volumia Toader (Nădab), Aurora Isfănescu (Bata), Victoria Iancu (Otlaca), Aurora Cimponer (Vinga) etc.

După concertul reușit a urmat dansul cu cea mai curată animație — era doar petrecerea tinerimei. Printre d-șoare am remarcat abia cinci în port național, cari prin urmare merită deosebita cinste de a fi menționate încă odată; d-șoarele: Letiția Caba (port de Tulgheș), Anghela Tofin (pădureancă) Ana Bolcu (Banat), Victoria Negru (România) și Eugenia Robu (România).

Petrecerea a început cu hora dansată cu însufletire de toate perechile vreme îndelungată (nu ca deunăzi în Timișoara, de 4 perechi timp de 3 minute). Societatea noastră arădană, mai izolată ca în alte părți, ține să-și manifeste întotdeauna la festivități caracterul specific național.

O notă discordantă în armonia generală a fost doar silueta neagră a călugărului transfug dela Oradea, pe a cărui față crispată de cadavru ambulant rânjea mulțumirea, căci de astădată nu s'a aflat nimeni să-l gonească cu ouă clocite. A mai fost admis împreună cu el la petrecerea românească și un alt individ suspect — dar... să nu deviem dela raport.

În pauză corul tinerimei ne-a mai delectat în restaurant cu câteva cântece alese, cari au făcut mai gustoasă consumația. P. C. Sa părintele Ciogogariu a binevoit să dispenseze pe seminaristi dela prelegerile de Luni, ceea ce evident a potențat dispoziția excelentă a tinerimei, care după pauză a continuat dansul cu îndoită animație până în zori.

Mulțumită inițiatorilor și organizatorilor, această petrecere a avut o reușită desăvârșită, ca să nu zicem peste așteptările noastre. În ori ce caz succesul moral a fost covârșitor, dar au fost și intrate

frumoase, cum se va vedea ulterior din darea de seamă a comitetului aranjator. Am dori ca tinerimea semmaristă să ne mai dea prilejul cât de curând să mai petrecem așa ca ieri și ne pare rău că de astădată din lipsă de spațiu nu putem insista mai mult.

Rap.

Sinodul arhiepiscopalian și „Telegraful Român” În cercurile deputaților sinodali dela Sibiu se discută foarte mult articolele ziarului „Românul” din Arad în chestia „Telegrafului Român”. Un distins membru al sinodului arhiepiscopalian a declarat că s'a discutat ideea de a trimite o deputațiune la părintele mitropolit Ioan Meșianu ca să-i ceară regularea ținutei politice a „Telegrafului”. De altfel chestia va fi discutată și în sinod.

Conferența dlui Simeon Mehedinți la Sibiu. Ieri, Duminică, la orele 7 seara d. Simeon Mehedinți profesor universitar la București a ținut sibiienilor o conferență în sala mare a Asociațiunii. D. Mehedinți a vorbit despre „cultura românească”. Conferența distinsului savant român a fost mult aplaudată.

După conferență a avut loc o masă comună în onoarea dlui S. Mehedinți în noul hotel „Boulevard”, proprietatea arhiepiscopalianei, unde distinsul oaspe al Sibiului a fost sărbătorit cu mare însufletire.

Serbare școlară la școala civ. de fete din Arad. Miercuri la orele 7 p. m. se va ținea o serbare școlară la școala civilă de fete din Arad. E. Robu, elevă în cursul compl. va rosti o conferință despre „Telegrafia fără sârmă” (cu demonstrațiuni); Victoria Negru, despre „Portul național” (cu proiecțiuni); 12 eleve vor juca jocuri naționale și va cânta corul elevelor. — **Intrarea e liberă.**

Un monument lui Mihai Viteazul la Craiova. Se știe că s'a luat inițiativa pentru ridicarea unui monument lui Mihai Viteazul la Craiova și s'au împărțit deja liste de subscripție în toată țara.

Inceputul acestor subscripții l'au făcut d-nii: Take Ionescu 100 lei, D. M. Bragadiru 100 lei, Banca românească de credit din București 100 lei etc. etc.

Dela Români din Beiuș. Despărțământul Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român, Comitetul filial al „Soc. pentru fond de teatru român” și „Lira” reuniune de cântări și muzică în Beiuș Sâmbătă în 2 Mai n. 1914, vor aranja o **serată artistică-literară** (sala hotelului orășenesc), urmată de dans în beneficiul fondului ziaristilor români, la care vă invită cu toată onoarea. Inceputul precis la orele 8 seara. Prețul de intrare după plac.

Programul: 1. *Viora din Bihor*-Fr. Huvic: Motto, exec. de reuniunea de cântări Lyra, dirigent prof. I. Busiția 2. *Dr. C. Pavel:* Dascălii poporului, conferință. 3. *G. Verdi:* Arie din Rigoletto; I. Mureșianu: Doina din Bihor; Gh. Dima: Jelui-m'aș și n'am cui, cântate de dna *Lucreția Mureșianu, Dr. Pășcuțiu*, abs. de conservator. — Acomp. ținut de d-șoara Valeria Ștefanică. 4. Beethoven: Sonata C-dur, op 53, exec. de d-șoara Valeria Ștefanică abs. de conservator. 5. Duette de dna *Lucreția Mureșianu, Dr. Pășcuțiu* și d. Victor Ciurdariu. 6. *Viora din Bihor:* Muza și poetul; Cuvântul vieții recitate de autoara. 7. I. Costescu: Doină zic... exec. de Lyra. 8. Dansul Zinelor, aranjat de d-șoara Irina Ciortea. Zine: d-șoarele Letiția Ardelean, Mărioara Ardelean, Irina Ciortea, Emilia Ciumpu, Eleonora Ciumpu, Melania Cernău, Mărioara Muțiu, Rozalia Papluca, Iuliana și Florica Țiț. — **Tablou viu.** — „Cuvântul dat” piesă într'un act localizată de Dr. Horia Petra-Petrescu, jucată de d-șoarele: Iuliana Țiț, Lucreția Bodin și d-nii Gheorghe Popovici, Teodor Stana și Ales. Rîf.

P. S. Concertul acesta fixat pentru ziua de 26 Aprilie n. din motive neatârătoare de comitetul aranjator s'a amânat pe 2 Mai n.

Moartea profesorului Dr. Eduard Suess. După cum se anunță din Viena fostul președinte al societății de știință din Viena, profesorul Dr. Eduard Suess a încetat ieri seara din viață.

Caruso acuzat, pentru că nu s'a ținut de cuvânt. După cum se anunță din New-York, Caruso iar a pățit-o. El a fost acuzat pentru rupea unei promisiuni de căsătorie și i se cere despăgubire, o sumă de 40.000 franci. Acuzatoarea e o foarte frumoasă damă cu numele Weffer, care a declarat, că are o scrisoare în care blăstămatul cântăreț îi promite că va lua-o de soție.

Andrássy decorat de regele... Muntenegrului. Din Cetinje se anunță: Regele Nichita a conferit ordinul „Danilo cl. I” contelui Iuliu Andrássy, pe care l-a primit în audiență.

De aci contele maghiar însoțit de un șef de bandă va ieși la litoral, luând vaporul spre Africa. Negrii din Tombuktu fac mari pregătiri pentru întâmpinarea politicianului maghiar, care — după cum se aude — va fi numit consilier aulic al regelui lor.

Phytopatologie. Ca și multe din bolile de care suferă oamenii, bolile plantelor se propagă prin contagiune. Dacă pentru oprirea — în măsura mijloacelor posibile — a răspândirii boalelor contagioase dela om la om, s'au luat măsuri, trebuie să se ia măsuri și în ce privește propagațiunea bolilor la plante. Dar, pentru ca aceste măsuri, să fie eficace, trebuie un acord internațional.

Spre a se pune bazele acestui acord, s'a ținut în ultimul timp la Roma, un interesant și important congres, la care au participat delegații mai din toate țările europene.

Lupta contra maladiilor plantelor, implică cunoștința aprofundată a acestor boli: e obiectul unei științe noi care se numește: phytopatologie. În această știință Francezii au făcut cel mai mare progres. Iată, în rezumat cum conferința dela Roma a înțeles să utilizeze în mod practic, învățămintele phytopatologiei:

Conferința a hotărât textul unei convenții care va fi supusă aprobării guvernelor. Prin această convenție, statele contractante se angajează să ia măsuri legislative și administrative necesare, în scopul de a asigura o acțiune comună și eficace contra introducerii și întinderii maladiilor vegetale, cauzate de animale sau vegetale. Acele măsuri sunt:

1. Supravegherea pepiniierilor, grădinilor și altor stabilimente care pun în comerț plantele vivante.

2. Constatarea aparițiunii maladiilor plantelor și indicațiunea localităților infectate.

3. Regulamentarea transportului și ambalajul plantelor, etc.

Convenția prevede de asemenea, crearea, în fiecare stat, a unui serviciu de phytopatologie. În fine, plantele vivante, nu vor putea „voiaja”, decât întovărășite de un certificat de sănătate.

Intrunire colegială. Implinindu-se 10 ani dela absolvarea cursurilor institutului pedagogic gr.-cat. din Blaj, rog prin aceasta pe toți frații colegi de școală, să-mi comunice adresa precis, pentru a putea lua dispozițiile necesare în scopul intrunirii noastre colegiale. — Fixarea definitivă a timpului intrunirii noastre o voiu lăsa pe mai târziu, anticipând de astădată, că cele mai potrivite zile ar fi la toamna anului curent, cu ocaziunea adunării generale a reuniunii noastre. În scopul înlesnirii participării, încât ar fi posibil, a tuturor absolvenților anului școlastic 1903/4, frații colegi ar face bine, dacă ar obține mandatul de delegați, al despărțământului lor, pentru adunarea generală.

Cluj, 26 Aprilie 1914. — **Andrei Pora**, învățător.

Cazuri de moarte. Sâmbătă în 25 Aprilie n. a încetat din viață în comuna Subpădure, Ioan Anca membru virilist al congregației comitatului Târnavei-mici, membru fondator și activ a institutului de credit și economie „Vulturul” din Diciosânmărtin și al altor institute culturale. Rămășițele pământești ale defunctului vor fi coborâte azi la vecinica odihnă în cimitirul bisericil gr. cat. din Subpădure.

— In 11 Aprilie a fost înmormântat preotul gr. or. Andrei Chirali din comuna Soatul-inferior, lăsând în urma lui soția cu cinci copii.

— In 24 Aprilie a încetat din viață în comuna Curtuisul-mare preotul gr. cat. Ioan I. Hossu în etate de 44 ani.

Inmormântarea va avea loc astăzi.
Odihnească în pace!

x Trăsuri pentru copii, trăsuri de mână, scaune pentru copii, foarte ieftine la firma Hegedüs. (He 1891).

x In atențiunea bolnavilor! Balsamul Mittelmann pentru stomac încetează în scurtă vreme lipsa de apetit, incuierea scaunului, durerile de cap, cărceii de stomac, arderea de stomac, apoi tot felul de boale de intestine, luând de 3-ori la zi, înainte de mâncare, câte-o lingură cafea. Prețul 2 coroane. Pregătește și expediază: Eugen Mittelmann, farmacie la „Leul de aur” în Ungvár. str. Nagykld-u. (M1 1621)

x Haltenberg Béla, Kassa, fond. în 1810. Cea mai veche vopsitorie, curățitorie chimică și spălătorie cu aburi în Ungaria. Lucrează frumos, curat și elegant. În cazuri de doliu vopsește haine imediat. Zilnic spală și curățește câte 24 mi de gulere pentru provincie.

Comandele din provincie să se adreseze direct la firma: Haltenberg Béla, prăvălie principală, Kassa (Cașovia). (Ha 1622)

POȘTA ADMINISTRATIEI.

George Păcurar. Șeitin. Suma de 7 cor., trimisă prin d. Ioan Hălmăgian am primit-o. Abonamentul vi-e achitat până la 30 Iunie 1914.

Am primit în abonament dela următorii: Ilie Ban, Poiana 7 cor. pe quart II a. c., Dumitru Oporean, Mercurea 7 cor. pe quart II a. c., Ioan Pavel Sebeșul sășesc 7 cor. pe quart II a. c., Gavril Selegian Timișoara 7 cor. pe quart II a. c.

Redactor responsabil: Constantin Savu.

„MARAMURĂȘANA“

Institut de credit și economii societate pe acții

CONCURS.

Institutul de credit și economii „Maramurășana” din Sighetul-Marmației publică concurs pentru ocuparea postului de **cassar și practicant**, cu termenul de 1 Iunie 1914.

Cassarul ales va primi:

Salar anual 1200 cor.

Bani de evartir 400 cor.

Practicantul ales va primi:

Salar anual 1200 cor.

Cassarul are de-a dovedi cu atestată aptitudinea pentru acest post.

Dela practicant se pretinde calificațiune dela școală comercială superioară.

Ambii oficiali vor fi aleși provizor pe un an de probă.

Posturile vor fi de a se ocupa conform hotărârii ulterioare a direcțiunii.

Cassarul ales va avea să depună la ocuparea postului 2000 cor.

DIRECTIUNEA.

Ma 2073

„AURORA“

Institut de credit și economii, în Baia-Mare.

CONCURS.

„AURORA” institut de credit și economii societate anonimă în Baia-Mare (Nagybánya) publică concurs pentru ocuparea unui post de **practicant** cu termen până la 6 Mai st. n. a. c.

Salarul anual cor. 1080.

Reflectanții au să documenteze, că au absolvat școala comercială, că posed pe lângă limba română și cea germană, eventual maghiară și că sunt deplin sănătoși. Postul va fi ocupat îndată după alegere.

Baia-Mare, la 24 Aprilie 1914.

A 2064

Diracțiunea.

Cant

un practicant advocațional

cu 1 Mai. Cei deprinși la mașină de scris și la cartea fonduară sunt preferiți.

Adresa:

Dr. Alexandru Actiu, adv.

Ta 2066

Tasnád.

Dr. Alesandru Dragomir advocat

și-a mutat cancelarea advocațională la

Cluj (Kolozsvar), Hunyadi-tér 11.

Da 2067

Cant

asistent

cu sau și fără diplomă, pentru timp mai îndelungat.

D. Banciu, farmacist
(Săliște) Szelistye.

Ba 2065

(Szeben m.)

Din prilejul sinodului eparhial

ofer ún. participanți camerele mele, bucătăria mea gustoasă și cafe-neaua mea.

Cu distinsă stimă

Csermák Ágoston

proprietarul hotelului „CENTRAL”, Arad.
(Ce 2061)

VIȚĂ AMERICANĂ ALTOITĂ

He 1429

precum și viță americană pentru altor, cu și fără rădăcini, în diferite varietăți furnizează renumita și de mulți ani recunoscută ca cea mai de încredere pepinieră.

FR. CASPARI

(Nagyküllő vm.)

Mediaș. — Medgyes.

Serviciu conștiințios.

Soluri garantate.

Catalogul se trimite la cerere gratis și franco. În catalog sunt publicate mai multe scrisori de mulțumire, primite din toate părțile țării, astfel că înainte de a face comanda, oricine poate cere informațiuni în scris sau verbal dela dnii proprietari cari mi-au trimis acele scrisori și se pot convinge astfel de absoluta încredere ce o pot avea în firma de mai sus.

Sute de inși au spus deja...

că cele mai bune și mai durabile ghețe pentru bărbați femei și copii se capătă numai la

„Asociația călătorilor din Arad“

(„Aradi Cipőtermelő-szövetkezet“),

ARAD, Piața Libertății (Szabad-ág-tér) 14.

Tot aci se vând jumătăți de talpă de gumă, cari sunt durabile și scutesc piciorul contra umezelei, apoi se execută grabnic.

Comenzi și reparaturi se execută prompt.

Prețuri ieftine! Serviciu conștiințios
(A 1983—5)

Lucrări

de acoperire cu țigle și ardesie

cu garanță pe un an, cu prețuri convenabile și în mod specialist execută

Ráoz György

maestru de acoperit cu țigle și ardesie

Arad, str. Mikes Kelemen nr. 17.

La dorință merg la fața locului atât în provincie cât și în localitate.

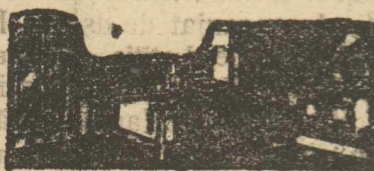
(Ra 1978)

Ve 885—60

VERES FERENCZ

atelier de măsurit cu putere motorică pentru zidiri și mobilie

DEJ — (DEÉS) str. Ludovic Kossuth, nr. 63.

Magazin de mobilie pentru prân-

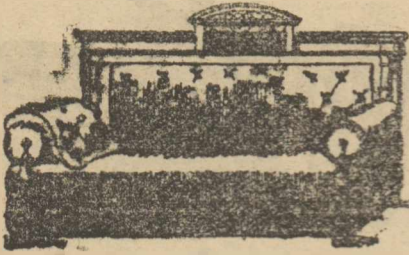
zitoare, dormitoare și saloane.

leane oglinzi, cascade și...

Execută totfelul de lucrări pentru zidiri, mobilie și orice lucrări în această branșă, cu prețurile cele mai moderate, din material excelent și uscat.

KOHN HENRIK tapețier și decorator

Timișoara-Iosefin (Temesvár-Józsefváros) str. Bonnacé 12.

Ko 1565

Execută și reparază totfelul d'lușării de tapețerie și decoratorie; ține în depozit mobile excelente precum stufe covoare, ruzi de aramă, oglinzi și icoane; mare asortiment de canapele și garnituri engleze executate în atelierul propriu.

Execuție excelentă. — Serviciu prompt. — Prețuri ieftine.

CZIGER LÁSZLÓ

maiestru dipl. pentru instalațiuni de electricitate și gaz încălțușer și mașinist-electrician

Oradea-mare (Nagyvárad), str. Teleki nr. 1

Execută totfelul de lucrări electrice, optice și de încălțușerie, și anume: ferării pentru clădiri, garduri pentru monumente, vetre de fier, uși de fier, rolete de fier pentru prăvălii, mașini de cusut, mașini de scris, biciclete, reparare de gramofone și instalațiuni electrice, străformări de mașini cu aburi și motoare în locomobile.

Magazin permanent de mașini de cusut și accesorii, precum și garnituri de imblătit. Serviciu prompt, lucru excelent, prețuri ieftine.

„Vulkán“ fântâni cu lanț

recunoscute ca cele mai excelente dintre toate fabricațiile de acest fel de până acum.

De vânzare exclusiv la fabricantul

IOSIF MARKUCZ

atelier industrial de încălțușerie

Oradea-mare (Nagyvárad), strada Academiei nr. 1.

;; Catalog de prețuri franco. ;;

Cine voește să cumpere
INCĂLȚĂMINTE

fabricate în țară într'adevăr fine, comode, elegante și durabile acela să cumpere cu încredere dela

IOAN VUIA, Sătmar
(SZATMAR) Deák-tér.

— (În casa lui Keresztes András). —

Ține în magazinul său de ghete bogat asortat numai ghete și cioboate pregătite în țară din piele fină veritabilă cu prețuri foarte moderate, fabricate imitate nu are și marfăle sale în privința execuțiunii drăgălate sunt neîntrecute. — La dorință se pregătesc totfelul de ghete și cioboate după măsură.

Alifie „Mágnás“ p. față:

singurul mijloc cosmetic nevătmător, contra agrădunțelor, despeierii pielii, petelor din față, crepării pielii, roșeaței și contra tuturor boalelor de piele. După întrebuițarea unei singure tegle dispar sbârciturile feței. Prețul 1 tegle 1 cor. 50 fl. Pudră „Mágnás“ (în 8 culori) 1 cutie 1 cor. 50 fl. Săpun „Mágnás“ 1 cor. 20 fl.

Cosmetic „Mágnás“ pentru mâni:

foarte folositor pentru catifelarea mânilor roșii, degerate, crepate, aspre și sbârcite. E de prisos a se mai întrebuițua glicerină și vaselin, deoarece efectul cosmeticului „Mágnás“ e sigur și acest cosmetic poate fi întrebuițat și ziua. — Prețul 90 fl.

„Antipertussin“:

mijloc excelent contra tusei și răgușelii, respirației grele, catarului, tusei măgărești la copii. — Prețul 1 cor. 80 fl.

Spirt „Prima“:

mijloc excelent contra reumei și podagrei, durerii de cap și de dinți. După 1—2 întrebuițări are efect sigur. — Prețul 1 sticle mari 1.50 fl.

Spirt „Cappilloform“:

singurul mijloc excelent contra căderii Părului. — Prețul 1 cor 50 fl.

„Deutoform“ apă pentru gură:

cel mai bun mijloc contra mirosului rău de gură și pentru împedecarea stricărei dinților. — Prețul 1 cor. 50 fl.

Balsam de Ardeal pentru stomac:

mijloc excelent contra durerilor de stomac, lipsei de apetit, inculerii scaunului, stomacului stricat și boalelor de stomac. — Prețul 1.50 fl.

Vopsitor pentru păr:

în culoarea neagră, întunecată și brunată deschisă, mijloc excelent și durabil, nu murdărește albiturile de pat. — Prețul 5 cor.

Regenerator pentru păr:

redă părului cărunț coalea originală. — Prețul 1 cor. 20 fl.

Contra ciurmei de porci:

precum și în contra tuturor boalelor porcilor, cel mai excelent medicament, recomandat de către medici, este praful de Ardeal pentru porci. — Prețul unei cutii mari 1 cor., o cutie mică 50 fl. O singură întrebuițare a prafului de Ardeal pentru galițe încetează pierrea galiților. — Prețul 1 cor.

Hypnonervin:

singurul mijloc sigur și probat contra nervosității și a insomniei. Prețul 3 cor. — Toate medicamentele mai sus amintite se vând și se pot comanda numai la farmacia lui

KELEMEN SANDOR

In atențiunea publicului din localitate și din provincie.

VARGA GYÖRGY

maestru de cuptoare

Oradea-mare (Nagyvárad), str. Hid nrul 19.

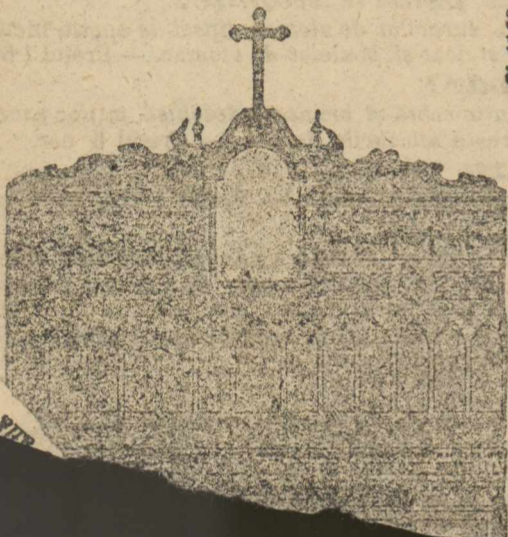
In marele său magazin se pregătește cele mai frumoase :

cuptoare de olane samotte

cu prețuri moderate, atât pentru localitate cât și pentru provincie.

Reparările se execută cu prețuri moderate. (Va 829)

CEL DINTĂI ȘI MAI MARE ATELIER ARTISTIC
PENTRU ARANJAMENTUL BISERICILOR.

S 1163

IN ATENȚIUNEA VITICULTORILOR!

CSABA LAJOS, FAUR ȘI MAESTRU DE TRĂSURI.
SEGHEĐIN (Szeged), Püspök utca nr. 6.

Oferă excelentele pluguri pentru îngroparea vițel de vîle, invenție proprie, indispensabile în economie deoarece are următoarele avantaje:

1. În fiecare an întoarce pământul.
2. Îngroapă sămânța în afunzimea pământului.
3. La zi 2 oameni și 2 cai pot acoperi 6-8 jugăre.
4. E potrivit pentru orice lățime de drum, fiindcă poate fi regulat oriunde precum și afunzimea poate fi regulată

(Cs 1462)

Prima încercare va convinge pe oricine. Preț curent gratis.

„REMEK”

mașină brevetată combinată pentru

curățitul și măcinatul cerealelor.

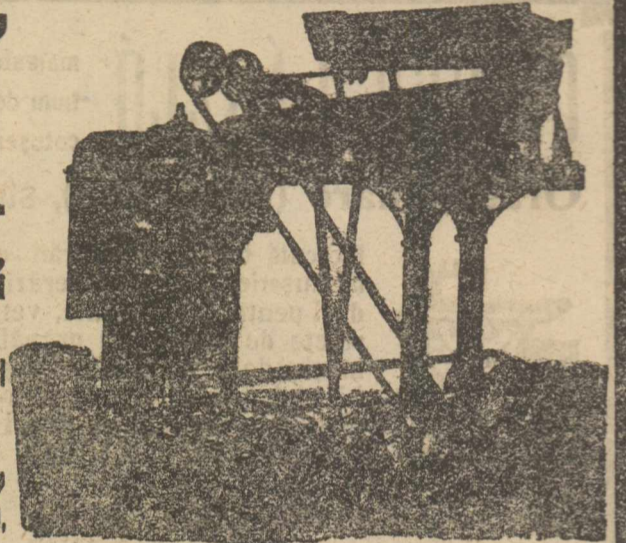
Cea mai perfectă mașină de curățit, care să nu lipsească nici unei mori de vamă. :-:

Cu prospecte servește cu plăcere singurii fabricanți

PRINZ TESTVÉREK,

turnătorie de fier, fabrică de mașini și construcție de mori,

SĂTMAR — (Szatmár).

Brevet ung. nr. 56018.

PI 891-60

Lőrincz urmașul Petruț

cumpănar, lăcătuș pentru clădiri și pentru lucrări de artă, maestru de mobile de fier, de aramă și matrațe de sârmă
CLUJ (Kolozsvár) Hosszu-utca nrul 26.

...e mai precise cumpene zecimale, centimale, cântare cu pod și balanță, apoi mobile de fer și de aramă.

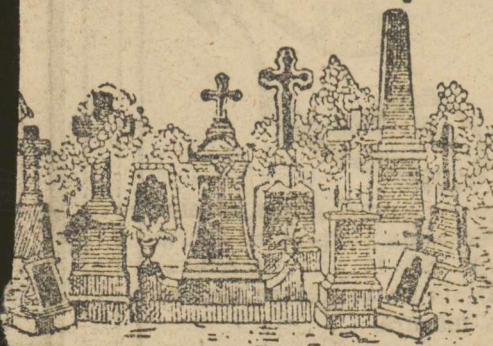
...matrațe de sârmă cu cadru de lemn executate în atelierul propriu în orice prime.

...ore executare totfelul de lucrări în această branșă, cu prețurile cele mai venabile.

DOLF ZIEGLER

...R A R Sibiu-Nagyszehen str. Sării 37.

...nțiunea on. public din loc pietre mormântale și atelierului
...asupra magazinului de de piatrărie.

Bogat asortiment de monumente mormântale de marmoră de Carrara, granit, sienit porfir, labrador etc. — Execut totfelul de lucrări de piatrărie și sculptură în piatră, după orice desen, precum și monumente mormântale, s. Treime, cruci pe lângă drum și lucrări de piatră pentru clădiri, în stilul cel mai frumos și modern. Renovarea și aurirea monumentelor vechi mormântale se execută prompt și ieftin. — Prospecte și deseneuri la dorință trimet gratis și franco.

Zi 1961